

İKTİSAT DERGİSİ

yeni
hükümeti
bekleyen
sorunlar

OTOMARSAN

servis ağı

OTOMARSAN'ın görevi Fabrikada bitmez...
OTOMARSAN, imal ettiği MERCEDES-BENZ Otobüslerini,
etkin ve mükemmel bir servis ağıyla, satıştan sonra da,
büyük bir titizlik ve dikkatle izler.
Yurt sathına yayılan yetkili servis istasyonları...
Daima yanınızda bulabileceğiniz uzman servis elemanları...
Bol yedek parça imkanları...
OTOMARSAN'ın bu servis ağını orer.
OTOMARSAN MERCEDES-BENZ Otobüsleriyle
dilediğiniz yere güvenle gidebilirsiniz.

OTOMARSAN
"Yurt dışına taşan kuruluş"

CİLT : XXVI

HAZİRAN 1977

SAYI : 156

Fiatı 10 TL.

Cemiyet Adına Sahibi :
Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

Yazı İşleri Müdürü :
Şeref ÖZGENCİL

İdare Müdürü :
Sedat SANATKÂR

Dergi Yönetim Komitesi

Bşk. Prof. Dr. Akın İLKİN

Nihat BATUR

Kenan MORTAN

Selçuk KALENDERLİ

Bülent YARDIMCI

Caner ERSOY

Kaya ARDIÇ

Teknik Sekreter :
Bülent YARDIMCI

Abone Ücreti :

Yıllık : 120 - 6 Aylık - 60 TL.

Reklâm Tarifesi

Ön kapak içi 1500 TL.
İç sahife 1000 TL.
Arka kapak içi 1500 TL.
Arka K. (Renkli Ofset) 3000 TL.

İdare Yeri :

Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Telefon :

44 04 36 - 49 89 03 - 44 48 63
P. K. 599 Karaköy/İst.

Basıldığı yer : Yenilik Basımevi

Tel : 27 11 53 - 22 56 41

Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılarda ki fikirler yazarlara aittir. Cemiyeti ve dergiyi sorumlu kılmaz gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın lade edilmez.

İKTİSAT DERGİSİ

İ. Ü. İKTİSAT FAKÜLTESİ MEZUNLARI

CEMİYETİ YAYIN ORGANDIR.

İÇİNDEKİLER

2. Görüş Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN
4. Seçim sonrası iktidarının Ekonomi politikası nasıl olmalıdır? Şeref ÖZGENCİL
25. Makroekonomik Politika ve Türkiye 1977 Ahmet S. KAĞIN
29. Ekonomi Bilimi ve Politikaya katkısı İbrahim BİRELMA
34. Bankacılık Sisteminde Devlet ve Özel Sektör A. İhsan KARACAN
44. Ayın Ekonomik Yorumu Selçuk SANCAR
51. Dış Basından Sinan DEMİRDÖĞEN
55. Kalkınmakta olan ekonomimizde yatırım dağılımı ve teknik seçimi Kaya ARDIÇ
63. Kitap Eleştirileri Ömer GÖKAY

Görüş

5 Haziran 1977 genel seçimleri, çeşitli yönleriyle her zaman hatırlanacak, gerçekten tarihsel bir seçim olmuştur. Artık, geçmişin sorunlarına seçim sonuçlarının yarattığı yeni sorunların eklenmesiyle dört yıllık yeni bir döneme başlıyoruz.

Bilindiği gibi, Türk ekonomisinin içinde bulunduğu durum iç açıcı değildir. Sorunları, deyim yerinde ise, yapısal ve geleneksel niteliktedir. Döviz rezervi sıfır hatta negatif sayılabilir. 600 milyon dolaylarında gözüken rezerv, bir milyar doları aşan ertelenmiş transferler karşısında etkin olmaktan çok uzaktır. Fiyatlar genel seviyesinin tırmanma eğilimi devam etmektedir. Burada da özellikle kamu ve bir ölçüde özel kesimin ürettiği malların sunî olarak dondurulmuş fiyatlara sahip olduğu hatırlanırsa, fiyatlardaki gerçek tırmanmanın boyutları hakkında rahatlıkla bir değer yargısına varılabilir. İstihdam sorunu ağırlığını korumaktadır. Bunlara ayrıca dış siyasal ilişkilerin ve ambargo'nun ekonomik durumu ağırlaştırıcı etkileri de eklenebilir. Ve nihayet, koalisyon hükümetinin dağınık görünümü, otorite bunalımı doğurmuş, can ve mal güvensizliği toplumu bütün katlarıyla tedirgin etmiştir.

Seçime bu ortam içinde gidilmiştir. Halkın oyları, bir partinin tek başına iktidar olması yönünde gelişmiş olmasına rağmen, bu olanak tam anlamıyla ortaya çıkmamıştır. Siyasal istikrarsızlığın bedeli gerçekten çok ağır ödendiği için, tutarlı bir hükümetin bir an önce kurulmasının her vatandaşın içten dileği olduğuna kuşku yoktur.

Heyecanla beklenen seçim bitmiştir. Fakat daha önemlisi, seçimden aşağı yukarı bir yıl önce başlayan ve her türlü iktisadi ve siyasal kararlarda rasyonelliği asgari'ye indiren «seçim ekonomisi» uygulamasının da bitmiş olmasıdır. İş başına gelecek yeni yönetimin, ilk elde, derhal almak ve uygulamak zorunda olduğu önlemlerin, sevimsiz ve bir ölçüde acıtıcı olması kaçınılmazdır. Burada, bir noktayı da vurgulamak gerekir. Yeni hükümetin, şu veya bu parti tarafından tek başına veya herhangi bir bileşimle kurulması, alınacak önlemlerin niteliğini değiştirmeyecektir. Bu nedenle, sevimsiz fakat zorunlu önlemlerin uygulama alanındaki başarı şansını arttırmak için, kamu oyunu hazırlamak her sorumlu kuruluş ve vatandaşın temel görevi olmalıdır.

Seçim sonrasında, ülkemizin darboğazdan kurtulması ve esenliğe çıkması, bu sorumlulukta saklıdır.

Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

Seçim sonrası iktidarının ekonomi politikası nasıl olmalıdır ?

Röportajlar : Şeref ÖZGENCİL

PROF. DR. FERİDUN ERGİN

Prof. Dr. Feridun Ergin, İstanbul Üniversitesinin ilk iktisat doktorudur. Aynı zamanda, Üniversiteler Kanunu çıktıktan sonra doçent ünvanını kazanmış ilk adaydır. Hareketli bir akademik ve politik kariyeri vardır. Fakültede, Genel İktisat ve İktisat Teorisi kürsüsünün başkanıdır. 11 eser yazmıştır. Ak İktisat Ansiklopedisinin yazı kurulu başkanıdır. Sekiz yıl milletvekilliği ve Kurucu Meclis üyeliği yapmıştır. Uluslararası Para Fonu guvernörlüğünde ve Avrupa Konseyi Türk parlamento heyetinde bulunmuştur. İktisadi yazılarıyla tanınmıştır.

Soru 1 — Türkiye'nin içinde yaşadığı iktisadî ahenksizlikler hangi nedenlerle ilgilidir? Bu ahenksizlikler nasıl giderilebilir?

Cevap 1 — İktisat siyasetinin az veya çok gelişmiş bütün ülkelerde, başlıca üç hedefi olabilir :

- a) İş hacminin genişletilmesi ve gelirlerin artırılması,
- b) Fiyatlar genel düzeyine istikrar kazandırılması,
- c) Dış ödemeler dengesinin korunması.

Türkiye'de, hükümetlerin izledikleri iktisat politikasında, bu üç hedeften birinci aşırı ağırlık taşımaktadır. Yatırımlara, cari kamu hizmetlerine ve tüketime yapılan harcamalar, fiilî üretimi aşmaktadır. Harcamaların fazlalığı, açık finansman yöntemlerine kaymayı gerektirmekte, pahalılığa yol açmakta ve dış ödemeler dengesini kronik baskı altında tutmaktadır.

Enflasyon ve döviz darlığı, iktisat siyasetinin doğurduğu kaçınılmaz sonuçlardır. Politik iktidarların bu sonuçları önleyebilmeleri, ilk aşama olarak iç piyasa makro-dengeyi kurabilmelerine bağlıdır.

Soru 2 — Kanaatinizce, iç piyasada makro-dengeyi kurabilmek için alınması gereken tedbirler nelerdir?

Cevap 2 — İlk olarak, devlet maliyesinde ve kamu ekonomisinde, harcamalarla gelirler arasında denklik sağlanması gerekir. Harcamalar kısıtlanmadığından, finansman kaynaklarını daha iyi değerlendirerek makro-dengenin gerçekleştirilmesi söz konusu olabilir.

Vergi sistemindeki kusurların finansman açığında azımsanmayacak payı vardır. Dolaysız vergiler yükünün dağılışı adaletsizdir. Gelir vergisinin ağırlığı, ücretlilerin omuzlarına çökmektedir. Buna karşılık gerçek kazanç üzerinden vergi ödemeyenler ile ödedikleri sembolik miktarları aşmayanlar, çok geniş bir kütleyi oluşturmaktadırlar. Politikanın oy toplama yarışına dönüşmüş olduğu bir ülkede, iktidarların geniş bir küttele hoşnutsuzluk uyandıracak bir gelir vergisi reformuna girişmeleri beklenemez. Vergilerin en adaletsizi olan enflasyonla finansmana da, ekonominin artık tahammülü kalmamıştır. Bu itibarla, literatürde ileri sürülen sakıncalara rağmen, malî gay-

retin dolaylı vergilere yöneltilmesi kesin bir zorunluktur. Katma değer vergisine bir an önce geçilmesinin ve para erozyonuyla reel randımanı giderek azalan spesifik yükümlülüklerde endeksleme sistemine gidilmesinin yararlı olabileceğine inanıyorum.

Kamu sektörü açıklarının zamlarla önlenmesini, enflasyondan daha az zararlı bir tedbir sayıyorum.

Ayrıca önemli bir noktaya işaret etmek istiyorum. Maliye Bakanlığı, şimdiye kadar, finansman açıklarını halk tasarrufuyla karşılamakta çekingen davranmıştır. Hükûmetler taban fiyatları politikasının, kamu işletmeleri fon ihtiyacının ve bütçe açığının hazineye nisbeten hafif bir faiz fedakârlığı yükleyen enflasyonist kaynaklardan beslenmesini tercih etmişlerdir. Enflasyonun ekonomik ve sosyal yapıdaki tahribatı dikkate alınmamıştır. Oysa ki enflasyon hızını hesaba katarak faiz haddini ayarlamak ve borçlanma vadelerini kısaltarak halk tasarrufundan büyük ölçüde malî kaynak sağlayabilmek olanğı vardır.

Soru 3 — İç piyasa açısından önerdiğiniz tedbirler, ödemeler dengesi sorununu da çözüme bağlayabilir mi? Yeni iktidar, devalüasyona başvurmak zorunluğunda mıdır? Devalüasyon, durumu ne dereceye kadar düzeltebilir?

Devalüasyon, dışarıdaki işçi tasarruflarının toplu halde ülkeye girmesini sağlayabilir ve ayrıca iç ve dış piyasalar arasındaki fiyat düzeyi ayrılığını tashih edebilir.

Ancak devalüasyon rantlarının çekimine bağlı toplu döviz rantreleri geçicidir. 1970'ler başlangıcında olduğu gibi, geçici karakterde toplu döviz rantrelerinin emisyonu birdenbire şişirmek gibi bir sakıncası da vardır. Yabancı ülkelerdeki son tecrübeler, iyi ayarlanmış bir faiz politikasının dışarıdan döviz çekme bakımından daha etkili sonuç verdiğini göstermektedir.

İç ve dış piyasalar arasındaki fiyat farklarının giderilmesine geline.. Devalüasyonun ahenksizlikleri düzeltici rolü, ihracat malları talep elâstikliğine bağlıdır. Pahalılık, ihracatı darboğaza sokan tek etken değildir. Gelir elâstikliğinin dış ticaret malları talep elâstikliğine üstün bulunduğu ülkelerde, devalüasyonlardan olumlu ve sürekli

bir ferahlık sağlanması zordur. Türkiye de, bu ülkelerden biridir.

Türkiye’de 1946, 1958 ve 1970 devalüasyonlarında, gelir elâstikliği etkisini gölgeleyen yüksek oranlar uygulanmıştır. Bu yüksek oranlı devalüasyonlar, iktisat politikasını bir yandan pahalılığın ve öbür yandan piyasa tıkanıklığının makaslama baskısına maruz bırakmıştır. İş hacminin daralması, iktidarları yeniden talep enflâsyonuna itmiştir.

Yeni hükûmetin devlet maliyesine ve iç piyasa koşullarına bağlı sorunlara çözüm bulmaksızın devalüasyona başvurmaması, eski tecrübelerden elde edilmiş sonuçların tekrarlamasından başka sonuç vermeyebilir.

Yeni hükümet ne yapmalıdır ?

Prof. Dr. Gülten KAZGAN

S : 5 Haziran seçimlerini izleyerek kurulacak olan yeni hükümetin öncelik vermesi gereken ekonomik sorunlar nelerdir?

C : Bu sorunları kısa ve uzun dönemli diye ayırarak incelemekte yarar vardır. Ancak, hemen belirtiyim ki, bu ayırım gerçek hayatta pek yapılamaz; sorunlar iç içedir. Kısa dönemli sorunlar, aslında, uzun dönemli bozuklukların sonucudur; diğer taraftan, bunları etkilemekten de geri kalmazlar.

Kısa dönemli sorunlardan kasdettiğim, ivedilikle çözüm bekleyen enflasyonun yavaşlatılması, kur ayarlamasının yapılması, devlet müdahalesinin alt-üst ettiği nisbî fiyatların denge fiyatlarına dönüştürülmesi ve Temmuzdan itibaren vadesi gelen ağır dış borç yükünün ödenmesi için yeni dış kaynaklar bulunmasıdır; buna, yüksek oranlı bir devalüasyon yapılsa dahi, 1977 yılında dış açığı 1.5 milyar doların altına indirme olasılığının az olduğu da eklenmelidir.

S : Sizce, iktidara gelen hükümetlere göre bu sorunlara farklı çözümler olabilir mi? Ya da, hangi hükümet olursa olsun, çözüm yol-

ları beli ve belirli midir?

C : Hiç kuşkusuz çözüm yolları, sorunlara yaklaşım hükümete göre değişik olacaktır. MC tipi bir hükümet ya da iktidarda uzun süre kalacağını düşünmeyen bir hükümet ekonominin yarınını ipotek altına alarak bugünü geçiştirme politikasını sürdürebilir; yani, enflasyonu yavaşlatmak için çaba göstermez; artan tavizler vererek borçlanmayı bir süre daha sürdürebilir; parasal sorunların kaynağı olan uzun vadeli çözümlere girişmek de, kendi iktidar ufkunu aştığı ölçüde, askıda kalır. Bu tür bir hükümet, MC tipinde sorumluluk yaygın olduğu için, ikincisinde ise yaşamı kısa olduğu için, köklü çözüm bulma çabasına girişmez. MC döneminin ağırlaştırdığı sorunları bir süre daha olduğu gibi bırakmakta sakınca görmez.

Oysa, gelecek seçim dönemine kadar iktidarda kalmayı tasarlayan bir hükümetin önünde, normal durumda, dört yıllık iktidar beklentişi vardır; sorumluluk yoğunlaşmış olduğu ölçüde de, seçmenin karşısına bu dört yıl sonunda, rayında çıkmış bir ekonomiyi düzene sokmuş olmanın vereceği olumlu sonuçla çıkabilecektir. Bu bakımdan, hükümetin türüne göre, farklı uygulama beklenmelidir.

S : Kısa vadeli sorunlara çözüm yollarını açıklar mısınız?

C : İktidara gelen hükümet, bugünkü gidişi durdurmak için, öncelikle, bir «paket tedbirler bütünü» uygulamak zorundadır. Devallasyon'la TL. 21 - 22 TL = 1 \$'ye indirilmeli, buna paralel olarak enflasyonu yavaşlatıcı istikrar tedbirleri alınmalıdır. Bu tedbirler alınmazsa, kur ayarlamasından beklenen uzun vadeli olumlu sonuçlar elde edilemeden yeniden aynı sorunlar ortaya çıkar. Kısa sürede etkisini duyurabilecek tek istikrar tedbiri kredi genişlemesinin yavaşlatılmasıdır. Bu da, bir dizi ekonomik tedbirin alınması demektir. Petrol fiyatının dünya fiyatına uydurulması ve benzin sübvansiyonunun kaldırılması; açık veren kamu hizmet işletmelerinin ve kamu mallarının fiyatlarının yükseltilmesiyle birlikte rasyonelleştirme girişimlerinin yapılması; mevduat ve kredi faizlerinin yükseltilmesi; hükümetin Merkez Bankasından alabileceği kredilerin sınırlanması hemen uygulamaya konabilir.

Bundan biraz daha uzun süre gerektiren tedbirler vergiler ve kamu harcamalarıyla ilgilidir: ilk aşamada, hemen sonuç verecek ver-

gi tedbirleri, ilgili vergi dairelerinde kaydı bulunmayan ticarî kazanç erbabının saptanmasıyla vergi kaybının önlenmesidir; esnaf muafiyet sınırının enflasyona göre yeniden ayarlanarak mükellefiyet kapsamının genişletilmesidir; ücretler dışında kalan gelirlerden yapılan gelir vergisi stopajı oranının yükseltilmesidir. Bu ve buna benzer uygulamalar kamu vergi gelirlerinde kısa sürede sıçrama yapabilir. Diğer taraftan, kamu harcamalarının önemli bir bölümü düpedüz israftır. Akıllı bir ekonomi politikası, bu israfı sürdürmeyi kredi genişletmesinin yavaşlamasına yardımcı olur.

Tabii, ilk aşamada alınabilecek bu gibi tedbirleri, daha uzun sürede etkili olabilecek uygulamalar izlemelidir. Köklü bir vergi reformu yapılması, sanayi politikasının bugünkü çarpıklıktan kurtarılması, tasarruf eğilimini artırıcı ve tüketim eğilimini sınırlayıcı uygulamalar, uzun vadeli bir borçlanma planı yapılması, kurumsal yapıyı değiştirmeye yönelik girişimler bunlara eklenmelidir.

S : Devalüasyon, Türkiye'nin içinde bulunduğu döviz darboğazına hemen ve kökten bir çözüm sağlar mı?

C : Devalüasyonu izleyerek döviz girişlerinin artması tekdüze biçimde olmaz. Her kalem mal ve hizmet için süre ayrı olacaktır. Öncelikle olumlu yönde etkilenecek olan, halen serbest piyasaya akan veya gayri resmî yollardan yurt dışına kaçan dövizlerin resmî kanallara intikalidir; işçi ve turist dövizleri, kaçak ithalatı besleyen kaçak ihracat, bedelsiz ithalat bunun en önemli örnekleridir; tarım ürünleri stokları, ihracata dönük, fakat, bugün atıl kapasite ile çalışan sanayiler de kısa süreler içinde döviz kazandırma yolunda etkili olabilir. Biraz daha uzun süreler içinde, ihracata ve ithal ikamesine dönük alanlarda yeni sanayilerin kurulması izler. Gelir vergisini bir ücret vergisi haline sokan bugünkü durum değiştirilmek şartıyla, devalüasyonun ithal malı makine talebini kısıtlamak ve istihdamı artırmak yönünde etkili olabileceğine de inanıyorum.

S : Yeni hükümetin bu tedbirleri hiç bir toplumsal sınıfın canını acıtmaksızın alabilir mi?

C : Hayır, o olanaksız. Herkesin canı biraz acıyacak. Önemli olan mutsuz çoğunluğun canını, mutlu azınlığından daha az acıtarak bu işleri başarabilmektir.

Burhan ŞENATALAR

S — Yeni hükümet ne gib isiyasal ve ekonomik sorunlar ve görevlerle karşı karşıyadır?

Burhan Ş. — Yeni hükümetin parti dışından destek sağlayabilmiş bir CHP hükümeti ya da bir CHP - MSP koalisyonu olacağı kanısındayım. Böyle bir hükümetin devralacağı sorunları iki ana grupta toplamak mümkün. Birincisi, can güvenliği ve demokratikleşme ile ilgili konular, ikincisi ekonomik sorunlar. Bunların birbirinden tamamen kopuk olmadıklarını da hemen vurgulayalım.

Özellikle CHP'nin topladığı oylar bu iki alandaki beklayişlerden kaynaklanmaktadır. Diğer bir deyişle, bu doğrultuda oy kullanmış olan kitleler, her düzeydeki öğretim kurumunda can güvenliğinin sağlanması, TRT'nin yasal bir yönetime kavuşturulması, eğitim kuruluşlarından emniyet örgütüne kadar devletin çeşitli organlarına geniş ölçüde egemen olmuş anti-demokratik ve çağdışı anlayışın ve uygulamaların etkilerinin giderilmesi umudu ve beklayışı içindedirler. Düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün gerçekleştirilmesi ve emekçi kesimlere çağdaş hakların tanınması da (örneğin işçi sendikaları için referandum, kamu kesimi çalışanları için grevli - toplu sözleşmeli sendika hakkı vb.) bu beklayışın kapsamına girmektedir. Kısacası, yeni hükümetin söz verdiği ve üstlendiği siyasal görev 1977 Türkiye'sini demokratik hak ve özgürlükler açısından kısa bir süre içinde Fransa, İtalya, İngiltere, İsveç vb. ülkelerle eş düzeye getirmektir.

Ekonomik konularla ilgili olarak ilk önce şu noktayı vurgulamakta yarar var: Yeni hükümetin devraldığı sorunlar çok geniş ölçüde az gelişmişliğin ve kapitalist sanayileşmenin ürünleridir. Ancak MC nin özellikle 1976 sonundan beri uyguladığı ekonomi politikası bu sorunları daha da ağırlaştırmıştır.

S : Bu sorunların belli başlılarını açıklar mısınız?

Burhan Ş. — Bugün genellikle iş çevrelerinin de üzerinde durduğu üç önemli sorun var: Hızlı fiyat artışları, döviz darboğazı ve işsizlik. Özellikle ilk iki sorun çok kritik boyutlara ulaşmış gözüküyor. Söz konusu sorunların hiçbirisi kuşkusuz kısa dönemde ortadan kal-

dırılmaz. Fakat bu sorunların giderek hafifletilmesi doğrultusunda bir politika uygulanabilir kanısındayım. Şöyle ki, para arzı ve kredi hacmi ile ilgili olarak aşırı genişletmelerden vazgeçilmesi, temkinli önlemlerin alınması fiyat artışlarını yavaş yavaş azaltabilir. Döviz kuru ile ilgili olarak sarsıcı olmayan ayarlamalara (mini-devalüasyonlara) gidilmesi beklenmelidir. Yine döviz sorunu ile ilgili olarak CHP'li bir hükümetin dış kaynak açısından (özellikle İskandinav ülkeleri nezdinde) MC'ye oranla daha şanslı olduğu ve bu şanstı yararlanacağı söylenebilir.

Soru : Bu önlemler sorunlar için yeterli çözüm getirebilir mi?

Burhan Ş. — Hayır, getirmez. Örneğin döviz sorununa daha ciddi ve köklü çözümler ancak sanayileşme stratejisinde yapılacak önemli değişikliklerle sağlanabilir. Aynı şekilde, işsizlik sorununa ciddi çözüm getirilmesi de sanayileşme stratejisi ile bağlantılıdır. Bu açıdan teknolojinin olanak tanıdığı alanlarda emek-yoğun tekniklerin uygulanması teşvik edilmeli ve sağlanmalıdır. Günümüz Türkiye'sinde gelişmeler işsizliğin azalması doğrultusunda değil, aksine emek faktöründen makinarya kaçış doğrultusundadır.

Kısacası, sanayileşmede temel hedefler ağır sanayie yönelme, dışa bağımlılığın azaltılması, mümkün olan alanlarda emek-yoğun tekniklerin tercih edilmesi şeklinde olmalıdır.

Yukarda sadece üç soruna değindik. Halbuki 1970'lerin ikinci yarısında çalışan kesimleri çok yakından ilgilendiren bir sorun da gelir dağılımıdır. Kapitalist sanayileşme gelir dağılımını daha da bozmaktadır günümüzde. Gerek bölgelerarası, gerek sınıflararası gelir dağılımının düzeltilmesi, geniş emekçi kesimlerin yeni hükümetten en önemli ekonomik talepleridir. Bu konuda geri kalmış bölgelere yönelecek kamu yatırımlarının (alt yapı - eğitim, sağlık...) arttırılması, özellikle gelir vergisinde önemli değişiklikleri içerecek bir vergi reformunun gerçekleştirilmesi orta dönemli görevler arasındadır.

S : Bunlar dışında önem taşıyan ekonomik sorunlar hangileridir?

Burhan Ş. — Yukarda ele alınanlar dışında önde gelen konular AET ile flişkilerin yeniden düzenlenmesi, toprak reformunun gecik-

tirilmeden ve ciddî bir biçimde gerçekleştirilmesi ve enerji sorunu ile ilgili olaak geniş bir yatırım planının uygulamaya konmasıdır.

Dikkat edilirse, yukarda değindiğim önlemlerin hiçbiri bugünkü ekonomik düzeni değıştirici nitelikte değildir. **Bugünkü siyasal koşullar** altında **bugünkü CHP**'den düzen değışikliği açısından fazla bir şey beklemenin yanlış olduğu kanısındayım. Dolayısıyla yeni hükümetin getireceği çözümler belirli konularda kaçınılmaz olarak yetersiz kalacaktır.

iş ve işçi kesimi yeni hükümetten neler bekliyor ?

Röportaj : Uğur Sunar KURAL

RIZA GÜVEN

S : Önümüzdeki muhtemel hükümetin önemli problemleri nelerdir sizce?

C : 5 Haziran seçimlerinden sonra iktidar olacak hükümetin en önemli problemi, MC iktidarının kuruluşundan bugüne dek uyguladığı seçim ekonomisinin Türkiye'nin ekonomik düzeninde meydana getirdiği olumsuz etkilerin giderilmesi olacaktır. MC iktidarı kurulduğu günden beri sadece yeniden seçilmeyi düşündüğü için her türlü devlet olanaklarını seçime yönelik harcamıştır. Ve bugün Türkiye dış ödemeler dengesi açısından çok bozuk bir duruma gelmiştir. O kadar ki, devletin dış ülkelerde pörevli kıldığı elçilikler ve orda çalışan memurlarımıza gönderilen aylık çekleri yabancı bankalar tarafından ödenmez duruma gelmiştir. Bu Türkiye'nin parasal bakımdan dış ödemeler açısından iflâs ettiğini göstermektedir. Bu bakımdan muhtemel hükümet böyle bir güçlük karş karşıyadır. Bunu nasıl çözeceğini, şimdiden söylemek mümkün değildir. Ancak, şurasını hemen söylemekte yarar vardır ki, **gelecek iktidar hemen cesur birtakım kararlar vemesini bilir, Türkiye'nin gerçeklerine uygun birtakım önlemler almayı başarabilirse Türkiye'nin kurtulmaması için neden yoktur.**

S : Ekonomik problemlerin çözümü için Türkiye'de yeterli kaynak bulunmakta mıdır?

C : Türkiye'nin kaynakları çok zengindir. Yeter ki hükümetler, memleketi yöneten kimseler bilimin ışığı altında bu kaynakları cesaretle uygulamasını, işletmesini bilsinler.

S : Sendikacı ve işçi lideri olarak problemleriniz nelerdir?

C : Türkiye'de bugüne kadar yasama organlarını oluşturan ege-men çevrelerin temsilcileri, çalışma hayatına ilişkin yasaları daima kendi çıkarları doğrultusunda yapmışlar ve böyle uygulamışlardır. Bu nedenle işçi kesiminin, sendikaların büyük sorunları, problemleri vardır. Bunların başında sendikalar yasası, toplu iş sözleşmesi grev ve lokavt yasası, iş yasası sosyal sigortalar yasası ve iş güvenliğine ilişkin diğer yasalar gelmektedir. Örneğin bugünkü sendikalar yasası Anayasa'nın öngördüğü biçimde demokratik işlememektedir. Toplu iş sözleşmesi yasasının uygulanmasında daha doğrusu uygulanmakta olan yasa uyarınca toplu iş yetkisinin saptanmasında uygulanmakta olan yöntem, işçinin gerçekten tuttuğu sendikayı seçmesine olanak vermemektedir. Ve birtakım sahte belgelerle işyerinde hiç gücü olmayan sendikaların yetki alma olanaklarına sahip olmaları örnekleri ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle **gerek sendikalar yasasındaki anti-demokratik hükümler, gerekse 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi ve Grev - Lokavt yasasındaki anti-demokratik ve bozuk işleyen hükümler, yeniden ele alınıp düzeltilmelidir.** Bunların başında işçilerin serbestçe sendika seçme hakkı dediğimiz işçinin gizli oyuna yar-gıç önünde başvurularak çoğunluk sendikasının yetkili sendikanın saptanması gelmektedir. Bunun daha başka bir deyimle söylenmesi **işyerinde yetkilerinin saptanmasında referandum uygulanmalıdır. Anayasada yer almayan lokavt çağını doldurmuş bir müessesedir. Bu bakımdan yeni yasada bu konu suç sayılmalıdır.** İş yasasının 13. ve 17. maddeleri işçinin başında Demoklesin kılıcı gibi asıldır. İşçi yar-nından emin değildir. İşçi sınıfı yarın ne olacağını, işyerine gittiği za-man, işyerine alınıp alınmayacağı kuşkusu içinde yaşamaktadır. Bu ne denle iş yasasının 13. ve 17. maddeleri yeniden ele alınarak işçinin iş güvencesi sağlanmalıdır. Özellikle işyerinde yıllarını feda ederek kazandığı kıdem tazminatını işyerinde işlediği ufacık bir suçtan, ya da kusurdan dolayı yanması önlenmeli ve kıdem tazminatı dokunul-mazlık kazanmalıdır. Sosyal Sigortalar yasasının uygulanması ve onun yönetiminde işçi o müesseseyi var eden ve verdiği primlerle

ayakta tutan sınıf olarak orada söz ve karar hakkına sahip olmalıdır. İşsizlik sigortası gerçekleştirilmeli ve iş güvencesi tam anlamıyla uygar bir biçimde uygulanacak bir düzeye getirilmelidir. Kadın işçilerin çalışmaları, emzikli kadınların bugünkü perişan duruma düşmelerini için de yasalarda gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

S : Sendikacı olarak problemlerinizi ve Türkiye'nin problemlerini çözebilecek ne tür bir iktidar alternatifi düşünüyorsunuz.

C : Türkiye'nin ve işçi sınıfının problemlerini halktan yana ve demokrasiye inanan halk yönetimine inanan bir iktidar ancak çözebilir. Bu ise bugünkü koşullarda ancak CHP olabilir. Çünkü, iktidara yakın başka bir alternatif yoktur. CHP'si gerek işçi sınıfının bugüne kadar istemlerini, gerekse emekçi halkın istemlerini iyi izlemiş ve programına almış bir parti olarak gözükmektedir. Türkiye'de herşeyin başında demokrasi gelir. Demokrasinin olduğu yerlerde sorunlara çözüm bulmak kolay olur. Demokrasinin işlerlik kazanamadığı ülkelerde sorunlara içtenlikle yaklaşmak onlara çözüm bulmak mümkün olmaz. O açıdan CHP demokratik ilkelere inanan, demokrasiyi savunan bir parti olması açısından iktidar olduğu takdirde sorunlar daha kolaylıkla çözülebilir, çünkü, demokrasi gerçekleştiği oranda herkes fikirlerini özgürce söylemek, sorunlarını dile getirmek olanaklarına kavuşacaklar ve bu sözlerinden dolayı suçlanamayacaklardır. Bu bakımdan iktidara en yakın ve önümüzdeki 5 Haziran seçimlerinde iktidar olabileceğine inandığımız CHP den başka bir partinin Türkiye'nin sorunlarına çözüm getireceğine inanmıyoruz.

S : Türkiye'de bugün tartışılan iki temel konudaki görüşlerinizi alalım. Bunlardan birincisi demokrasinin gerçekleşmesi konusundaki engellerin aşılması. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

C : Türk ceza yasasında 1936 yılında yer almış bulunan 141 ve 142. maddeler faşist İtalyan yasasından aktarılmış ve oğünden bugüne kadar uygulanmakta olan anti-demokratik yasalardır. CHP programında ve halk önünde verdiği vaatlerde bu yasa maddelerini ortadan kaldıracağını örgütlenme ve fikir özgürlüğünü tam anlamıyla ülkemizde gerçekleştireceğini açıklamıştır. Bu bakımdan da CHP'nin iktidar olmasını istiyoruz.

S : İkinci tartışma konusu da gene; grev bu konuda ne düşünüyorsunuz?

C : Efendim grev, çalışan insanların doğal haklarıdır. Gerek 1961 anayasasında, gerek çağın koşullarında artık bunu tartışmak bile doğru değildir. Çünkü, çalışan insanlar diledikleri zaman çalışma şartlarında yapmak istedikleri değişiklikleri gerçekleştirmek amacıyla sınırsız grev hakkına sahip olmalıdırlar. Anayasamız işçilerin işverenlerle olan ekonomik ilişkilerini düzenlemeleri açısından grev hakkına sahip olduklarını açıkça yazmış olmasına karşın, bugün yürürlükte bulunan ve 14 yılını dolduran yasalarla bu hak kısıtlanmıştır. Sınırlanmıştır ve grev bugün çağdaş diğer ülkelerde uygulanan amacın dışına taşırılmıştır. Bu bakımdan sadece genel grevi değil, bir işyeri seviyesindeki grevi de tartışmakta yarar vardır. Örneğin Türkiye’de bugün uygulanmakta olan grev çok sınırlıdır. Ve grev noktasına gelmek için birçok prosedürlerden geçmek zorunluğu aranmaktadır. Bu ise, işverenlerin daima işine yaramakta ve işi en kendisi için yararlı olan noktaya getirebilmekte ve grev etkinliğini kaybetmektedir. Ayrıca **işçi sınıfının sınır olarak başarıya ulaşması için genel grev hakkına, dayanışma grevi hakkına da sahip olması gerekir.** Ancak, o zaman işçi sınıfı birlik, beraberlik ve bütünlük içersinde bu ekonomik haklarını işverenler karşısında korumak ve kullanmak hakkına sahip olabilir.

RAFET İBRAHİMOĞLU

S : Sayın İbrahimoğlu muhtemel iktidarın siyasal ve ekonomik sorunları sizce nelerdir?

C : Bugün Türkiyemizde çeşitli sorunlarla karşı karşıya bulunmaktayız. Öyle anlıyorum ki, muhtemel iktidar, yönetime geldiği andan itibaren bu sorunlarla karşı karşıya kalacaktır. **Ben, sorunları iki grupta toplamak istiyorum. Birinci grup sorunlar, özellikle ekonomik gelişmenin verdiği sorunların boyutları çok geniş olması nedeniyle başlıklarına değinmekte yarar vardır.**

Başta bilindiği gibi ülkemiz bir istihdam sorunuyla karşı karşıya. İstihdam sorununu halletmek için, girişmiş olduğumuz bir yatırım meselesi varki, ekonomik gelişmenin temel hareket noktası burada bulunuyor. Ve bir de bu yatırım, istihdam ve ekonomik gelişmenin ortaya çıkardığı dış tediye bîlânçosundaki açık meselesi var. Bunlar

kanaatimce ekonomik gelişmenin en önemli sorunları. Bunlarla hangi siyasi parti iktidar olursa olsun karşılaşacaktır. Ve bunlara çözüm getirmeye çalışacaktır. Bu çözüm gelirken çok önemli bir duruma da işaret etmek isterim. **Gelişen bir ekonominin istikrar içinde olması gereği vardır. Ve bu istikrar duraklatan değil, fakat, geliştiren istikrar biçiminde olmalı.** Burada tabii önemli bir husus akla gelecek. Hem bir dinamizm içinde ekonomi olsun, diyoruz. Hem de dinamizm içinde olan bir istikrar içinde olsun diyoruz. Yani dinamik bir istikrar. Kalkınan ekonomilerin karakteristik vasfı bu. Dinamik içinde olması gerekir. Çünkü, ılımlı bir enflasyon, ılımlı bir fiyat hareketleri ile gelişme çok daha düzenli bir şekilde yapılabilir. Siz, ekonomiyi veya fiyat hareketlerini duraklatmak suretiyle, yahut ta dar kalıplar içine oturtmak suretiyle gelişmeyi tehir etmelisiniz. **O bakımdan dinamik istikrar dedim.** Bütün çerçeve bir yerde gelecektir, ekonomik gelişmenin sorunlarını bizim karşımıza çıkartacaktır. Ve bu sorunları hangi hükümet olursa olsun, çözmekle kendini görevli addedecektir. O da başta söylediğim gibi, hem istihdam sorunu, hem ekonomik gelişme sorunu ki, yatırım bunların başında gelmekte, hem de dış tediye açıklarına bir çare bulma sorunu ki, bütün bunlar birbirine bağlı sorunlar. **İkinci grupta topladığım sorunlar daha ziyade sosyal sorunlardır. Bu sosyal sorunların başında ülkenin huzuu gelmektedir. Kanaatime göre bugün gençlik bir barış içinde değil. Bugün talebe hareketleri ülkeyi son derece üzücü bir duruma getirmiş durumda. Öyle anlıyorum ki, bu alanda çözülmesi gereken ve bu gençlik barışının, sağlanması gerekecektir. Bunun için hiçbir fedakârlıktan kaçınmamak lâzımdır. Yine bu alanda dile getirmek istediğim bir husus da şuursuz davranışlara artık bir son vermek lâzım. Biliyorsunuz son yıllarda ülkemiz daha önce tanımadığı bir davranışla karşı karşıyadır. İş yerleri işgal edilir, işçiler muayyen ideolojiler istikâmetinde harekete getirilir, ve kanuni grev değil, kanunsuz bir davranış kanunsuz bir greve sevk edilir. Bu kendi haklarını ekonomik haklarını savunmak maksadıyla değil de çok zaman, bir siyasi platformda müzakere edilen bir kanun tasarısını yahut ta iki üst sendikâli kuruluş arasındaki bir çekişmenin sonucu ortaya çıkar ve yüz binlerce işçi şokağa dökülür, çalışmaz. Yani burda da söylemek istediğim çalışma barışıdır. Çalışma barışında bu kanunsuz davranışlarla bozulmamalıdır. Buna da bir çözüm tarzı bulunmalıdır. Çünkü,**

Ülkemiz üretimim mücadelesini ve seferberliğini yapmakta üretim seferberliği mücadelesi yaparken, kanunsuz davranışlarla üretimi durdurmak ve bu davranışlarda eğer işçi haklarının dışındaki istikmetlere yönelirse o zaman daha da yersiz ve isabetsiz olmakta. Buna da ülkenin izni yok diye düşünüyorum. Ve bunu da bundan sonra kurulaacak bir hükümet dikkatle ele almalıdır.

S : Bu davranışları siyasal grev olarak niteliyebilir misiniz? Gelecek hükümetten grevler konusunda nasıl bir davranış bekliyorsunuz?

C : Bildiğiniz gibi lkemizde Toplu sözleşme düzeni vardır. Grev ve lokavt tamamıyla anayasal haklardır. Ben bunları kastetmiyorum. Pek tabii işçinin hakkıdır. Grev ve lokavt aziz ve kabul edilmiş haklardır. Benim söylemek istediğim bunun dışında. Kanuni grevlerin bir usul vardır. Kanun gereği muayyen bir yol takip edersiniz ve ondan sonra greve gelirsiniz ki bu çok tabii bir haktır. Hürmet ederiz. Ama şunu da söylemek isterim ki, sözünü ettiğim kanunsuz grevdir. Yani kanunun verdiği yetkiye dayanarak yol takip edilmemiştir. Ve bu haklar muhakkak işçi hakları değildir. Hiç alakası yoktur. Mesel geçen yıl mecliste Devlet Güvenlik Mahkemesi kanun tasarısı müzakere edilsin edilmesin diye, gösteri yapıldı. Bu gösteriye bir üst kuruluş işçiler davet etti. Hiç alakası yok. Bir işyerindeki işçi haklarıyla ilgili birşey değil. Ve işçiler buna uyarak dışarı ıktılar. Yani alışma kanunlarının verdiği hakların dışında hareket ettiler. Ki böyle hak karşısında başka haklarda doğuyor tabiiyatıyla, ve bir kanun dışı davranışta bulunuluyor. Ben, bunu kastediyorum. Bu kanun dışı davranış çok şekilde olabilir. Başka şekillerde de olabilir. Mesel işyerinde işgal biçiminde iş yavaşlatma, herhangi bir görünümle olabilir. Ama genellikle işi durdurmak sokağa çıkmak biçiminde olur. Bu kanunsuz davranışların durması kesinlikle gerekir. Alakası yoktur işçi haklarıyla deriz. Ama sizin daha önce temas ettiğiniz bir husus daha var. Bunlar siyasal olursa ne olur. Gerçi bazı ülkelerde siyasal grevler denmez ama, siyasal amaçla grevlere izin verilir. Mesel genel grev, usul vardır. Genel grev bir yerde siyasal amaçla yapılır. Yani işçilerin kanun haklarını savunmak ve onlara hak genişlemesi sağlamak için değil de, ülkenin siyasal gidişatındaki hususu benimsemiş olmayıp onun için grev yapma. Bizim kanunlarımız genel grevi tanımaz.

Genel grev bizde daha henüz bir müessese olarak kullanılmaz. Ama tabii bundan önce yaşadığımız hâdiselerde işçi sendikalarında bu maksatla hareket ettiğini duymadık değil. Bunu duyduk ama ben bunu da Türkiye için, isabetli bir davranış kabul etmiyorum. Ve çok çok erken görüyorum genel grevi.

S : Şu sonuca varabilir miyiz? DGM işçilere karşı değildir? Ve işçilerle doğrudan ilgisi yoktur.

C : Hayır. DGM kesinlikle işçilere karşı değildir.

S : Kısa vadede muhtemel iktidarın sorunları çözmek için kaynaklara sahip olduğuna inanıyor musunuz? Muhtemel iktidar neler yapabilir?

C : Genellikle tabiki inanıyorum. Yalnız, kısa vade düşündürüyor. Bazı sosyal ve ekonomik sorunlar vardır ki, bunların vadesi gerçekten önemlidir. Vadeyi bir kenara bırakırsak, diyebiliriz ki, ben kurulacak hükümetin bu sorunlarla baş edebileceği kanaatini taşıyorum. Ve inanıyorum. Esasen görevi olduğunu da kabul ediyorum. Bu kadar sorun vardır, hükümet ortaya çıkınca öncelikle bunları ele alacak ve bunlara bir çözüm tarzı getirecektir. Kanaatımca kaçınılmaz. Ama vade meselesi şimdilik bir kenara bırakılmalıdır.

S : Hükümetten temel talepleriniz nelerdir?

C : Bizim, kurulacak hükümetten temel taleplerimizi özetlemeye, çalışarak söyleyeceğim, **herşeyden önce milletçe benimsediğimiz, hürriyetçi parlamenter demokrasiyi ve hür teşebbüse saygılı olmaktır. Ondan sonra önemli gördüğümüz en kalın çizgi istikrardır.** Biz, istikrarı hem siyasi istikrar, hem de ekonomik istikrar anlamında kabul ediyoruz. Ve istikrar içinde kalkınmanın bir yol olabileceğini savunuyoruz. Bu iki temel çizgiye verdikten sonra, hemen şuna işaret etmek isterim, sanayileşme benimsediğimiz bir kalkınma metodu. Ve sanayileşmek için hiçbir fedakârlıktan kaçınmadan, daha önce başlatılmış hareketlerin yürütülmesini hükümetten talep etmekteyiz. Teferruatına girmiyorum. Sanayileşmenin altında çok önemli unsurlar var. Bildiğiniz gibi ülkede, hem alt yapı meseleleri var, hem ulaşım meseleleri var, hem haberleşme meseleleri var, yani sanayinin daha hızlı gelişebilmesi için, devlete düşen bazı ön görevler var. Tabii ki

orda ağırlık vererek bu meselelere eğilmesini öngörüyoruz. Bu sanayileşme zaruretiyle değindikten sonra, bizim karşılaştığımız bir soruna değinmek isterim. Mesleki ve teknik eğitim. Belki size baştan buna öncelik vermem garipsenecek gibi görünür ama, ülkemizde büyük bir çelişki bulunmakta. Sanayi bilirsiniz hele bu günkü sanayi vasıflı elemana ihtiyaç gösterir. Ülkemizde gerçi vasıflı eleman vardır ama, miktarı yetersizdir. Ve bir de niteliği istenilen biçimde değildir. Şimdi bu çelişkiyi düzeltmek lâzım. Son raporlar göstermektedir ki, rakamlarla söylüyorum, 1 milyon vasıflı işgücüne ihtiyaç vardır. İki milyondan fazla da işsiz vardır. Şimdi, çelişki dediğim de bu zaten benim. Bir ülke tasavvur edinki bir işgücü açığı var. Bir de iş gücü fazlası var. Onun için mesleki ve teknik eğitime büyük önem vermek lâzım. Hem nitelik, hem nicelik bakımından bunun miktarını artırmak lâzım ki, bir yanda sanayi daha yüksek bir verimde olsun. Daha yüksek bir kapasitede bulunsun. Ve işsizlik te bir yandan çözüm bulabilsin. Üç, noktaya hitap etmesi bakımından mesleki ve teknik eğitim sorununu öne aldım.

S : Dış ülkelere işçi gönderirken bir yandan, istihdam konusunu ele alırken bir yandan da kalifiye işçi sayımızı artırmayı düşündük. Acaba bu gerçekleştirilebildi mi?

— Bu sizin çizdiğiniz tablo içinde maalesef gerçekleştirilemedi. Bizim de buradaki düşüncemiz vermiş olduğunuz tabloya çok uygun. İşçi göndermek tabii bir ülkenin yararına, fakat eğitim meselesini hallederse çok daha fazla yararına. Bir işçinin gitmesi ve kazanmış olduğu vasfından burada yararlanılması doğru. Ancak bu temelde böyle olmadı. Çünkü yurt dışına gitmek son derece cazip bir mesele olduğundan, giden işçi vasfını sakladı. Vasfını saklayınca, vasıfsız olarak gönderme avantajından istifade etti. Ve orda vasfını açıkladı ve daha fazla imkân sağladı. Buna mukabil Türkiye'yi vasıflı işçiden mahrum bıraktı. Bugün elimizdeki tablolar bu giden işçilerin yüzde 35'inin vasıflı olduğunu göstermektedir. Ama vasıfsız işçinin gitmesi bizim istihdam sorunumuza tamamiyle yardımcı. Ancak, şu var ki bugün bizim işçi gönderdiğimiz ülkelerde de çeşitli istihdam problemleri doğmuş vaziyette. Artık o mesele hemen hemen duraklamış çok az miktarda işçi gidiyor. Ve esasen ordakiler de bir yerde dönme zorunluluğu karşısında kalmış oluyorlar. Son başlayan,

iktisadî kriz, diyelim ki yavaş yavaş bir iyileşme dönemine geçiyor. Ümit ediyorum ki bu arada bir süre daha kalabilsinler. Bir süre daha dönme problemleri çıkmasın.

S : Yurt dışından dönen işçiler edindikleri bilgileri, kaliteleri ülke ekonomisine bir kaynak olarak sokuyorlar mı, yoksa başka alana mı kayıyor?

— Yurt dışından dönen işçiler gerçekte iktisap etmiş oldukları, ilgi, bilgi, beceri ve mahareti tam olarak ülkemizde değerlendirmiyorlar mı? Benim de bazı tereddütlerim var. İlk bakışta değerlendiremiyorlar diyeceğim. Ama hemen şunu ilâve etmeliyim. Bilgi ve beceriyi kazanmış ise, Türk sanayiinde bu işçiye hemen yer var. Yani âcilen ihtiyaç var. Gelip müracaat eder devreye girer ise, sanayide yeri hazır. Girerse diyorum. Çünkü çoğu zaman girmiyor. Girmemesinin nedeni de çok açık. Orada ihtisap ettiği bilgi ve beceri yanında, iktisap ettiği bir mali kaynaktaki var. O mali kaynağın daha başka bir biçimde değerlendiriyorlar. Türkiye kalkınan bir ülke, izin veriyor bunun değerlendirilmesine ve bu istiklat ta kendisine cazip geldiği için orada kalıyor. Sanayie gelmiyor. Gelse, yeri hazır.

S : Bölgesel kalkınma ve dengeli bölgesel kalkınma konusunda ne düşünüyorsunuz?

— Ülkemizde son zamanlarda denge içinde bir kalkınma çabası yürütülsün diye büyük çaba gösteriliyor. Türkiye bir bütündür. Bir bölgesi diğer bölgesinden daha az kıymetli ya da daha çok kıymetli denemez. Nasıl bir vatandaş diğer vatandaşa bir tercih sebebine sahip değilse. Bu nedenle dengeli kalkınma bizim de üzerinde durduğumuz önemli bir husus oluyor. Eğer teferuatına girmeden sadece başlıklarını saysam belki, bir fikir vermiş olurum. İhracat seferberliği üzerinde durmak isterim önemli konulardan biri bu. Başında da konuşurken işaret etmiştim. Türkiye'nin dış tediye bilançosunun açığı artık görünmeyen gelirlerle doldurulma durumundan çıkmıştır. Ne turizm gelirleri, ne işçi döviz gelirleri bunlar bir çare değildir. Türkiye bu çareyi kendi ihracat seferberliğine yönelmesiyle bulacaktır. İhracat seferberliği de özellikle sanayi mamülleri üzerine dönüşmelidir. Sadece tarım mamülleri üzerinde yoğunlaşp kalmamalıdır. Gerçi son seneler göstermişti ki, toplam ihracat gelir-

leri içinde sanayi ürünlerinin ihracatı yükselmektedir. Bugün yüzde 25'i aşmıştır, çok emniyet verici bir husustur ama, bunun daha da yükselmesi lâzım. Türkiye'de ihracat yapabildiğini göstermiştir. Hatırlayacaksınız, bir pamuk ipliği meselesi Ortak Pazar ülkeleriyle rekabet gücümüzün hangi ölçüde olduğunu gösterdi. Açıkça ortaya koydu. Yani Türkiye'nin rekabet gücü vardır. Yani ihracat seferberliği organize edilir ise, Türkiye hem Ortak Pazar ülkelerine hem de Ortadoğu ülkelerine, özellikle yakın doğu ülkelerine ihracat yapabilir. Ve ihraç ettiği ürünlerin kalitesi de kesinlikle küçümsenemez. Rekabet edecek güçtedir.

S : Türkiye'nin yapısı ihracata yönelik sanayi üretimini tarıma dayalı ihracatla rekabet edebilecek seviyede bugün için geliştirilebilecek durumda mıdır?

C : Evet, geliştirilebilecek durumdadır. Gerçi Ortak Pazar meseleleri konuşulurken bu konu ortaya gelir. Hani tarım ürünlerine tanınan tavizler Türkiye için pek fazla değildir. Ve bu nedenle Türkiye rekabet gücünü yitiriyor, Üçüncü başka ülkelere başka avantajlar tanınıyor. Bunlar doğru, ama, Ortak Pazarı biz bir süre ihmal etmişiz, haklarımızı bile savunmamışız. Eğer Ortak Pazar üzerinde ağırlığımızı koyup, haklarımızı savunsaydık. Tarım ürünlerine tanınan tavizleri elimizde tutar ve onlar için güzel bir mahreç temin ederdik. Bu kaybolmuş değil. Bugün başlasak gene bunları temin ederiz. Türkiye tarım ürünlerinde avantajlı durumdadır. Ve bu avantajını kullanmasını bilmesi yeter. Çünkü gerçekten şanslı bir ülke Türkiye, o kadar güzel meyva yetiştirir ki, eğer bu meyveleri ihraç edebilsek. Daha doğrusu ihracat daha başka özellikleri de var. İhraç edelim demek ağaçtan kopartıp başka bir piyasaya göndermek değil. Bunu alıp yanında ambalaj sanayi kurmak, standardizasyonu meydana getirmek, bundan sonra piyasayı beslemek, Türkiye bunlarla karşılaşılıyor. İhracatın organizasyonu dediğimiz bu zorluklarla karşılaştığı için, yeterli ihracata girişemiyor. Şimdi bunları yapmak lâzım, yoksa, Türk portakalının kolay değildir bir eşini bulmak. Üzümde, taze üzümde kolay değildir bir eşini bulmak. Hele sebzesini. Domatesinden, patlıcanından hepsinde benzerini eşini bulmak kolay değildir. Ama bunları yapmak için ihracat organizasyonu, seferberliği sağlamak bunu yapmak lâzım. Yoksa biz, her zaman elimizde tutabiliriz. İzin

verirseniz devam edelim önemli gördüğüm hususlara. Derim ki, turizm endüstrisini sıcak tutalım. Madencilğin gelişmesine çalışalım. Ve bunların arasında önemli gördüğümüz Ortak Pazar'a değinmiştik. Ortak Pazar ile daha yakınlaşmamız sanayi işbirliği, sermaye işbirliği ve teknolojik işbirliğine doğru yönelterek yürütelim. Yoksa pazar paylaşması, pazar münakaşası değil de daha ziyade Türkiye'nin sanayi alanındaki gelişmesini sağlayıcı istikâmette yürütelim. İşte biz buna, sanayi, sermaye, teknolojik işbirliği diyoruz. Ve Ortak Pazar'dan bizim alabileceğimiz gerçekte bunlardır. Bunları aldıktan sonra da gerçekte, bizim için orası önemli bir pazar haline gelecektir. Sorunlardan biriside Türkiye'de, sosyal grupta toplayacağımız sorunlardır. Bunun için ben, ücret politikasını da dahil edeceğim. Sosyal alandaki sorunları birkaç kelime ile dile getirelim. Önce diyeceğim ki, çalışma hayatında bir denge ve barış yokluğunu hissediyoruz. Başında da birkaç kelime ile izaha çalışmıştım. İÜkemiz bir üretim kavgası içindedir. Bugün bütün dünya ülkelerinin, gelişmekte olan ülkelerin sorunları üretim kavgasıdır **esasinda**. Şimdi üretirken vakit kaybetmemek, enerji kaybetmemek **kaynak israf** etmemek lâzım. Üretirken bir barış içinde olmak lâzım. Üretirken bir kaynak israfında olmamak isteniyorsa barış içinde olmak lâzım. Şimdi bu barışı sağlayamadık biz. Bu barışı sağlamamız lâzım. İşte önemli sorunlardan bir tanesi bu. Niye sağlayamıyoruz. Çünkü çeşitli nedenler var barışı sağlayamamız için. Başta bir işçi işveren ilişkilerinde denge yok. Bu denge olmayışının da çeşitli nedenleri var. Denge yok, çünkü, işçiler hem çok güçlenmiş durumdalar, güçlerini kiskanmıyorum, iftihar ediyorum. O başka mesele. Güçlü olmaları lâzım. Çünkü, hedef güçlü sendikacılıktır. Fakat, o güç eğer dengeyi bozar, o güç bir yerde olumlu istikâmette kullanılmaz ise, işte o zaman çalışma barışının üzerinde etki yapar. O açıdan söylüyorum. Bir de tabi çalışma mevzuatımız dengeli değildir. Çalışma mevzuatımız özellikle, objektif olmaktan uzak, adeta tek taraflıdır. İşçi yararını düşünerek hazırlanmıştır. Bu da normaldir. Çünkü, zamanında işçi sendikacılığının kuvvetlenmesi için bu öngörülmüştür. Ama bugün o durumda değiliz. Bugün biraz daha objektif olması ihtiyacı vardır. Nedeni de açıkça biraz önce söylediğim gibi barışı sağlama sebebine dönüktür. Diğer bir önemli unsorda ücret siyasetidir. Biliyorsunuz ki ücret sendikacılığın önemli bir unsuru. Ülkemizde de bu ücret meselesi çok değişik

bir anlam içinde bugün yürütülüyor. Başka ülkelerde ücret ile ülkenin temel ekonomik hedefleri arasında bir ilişki kurulur. Biz de bu henüz yapılamadı. Ücret sadece alınması gereken bir unsurmuş, bir hakmış gibi mütalaa ediliyor. Devamlı isteniyor ve aşırı zam talepleri şeklinde isteniyor. Gerçi, ücret artışı istenmesi haklı tabi. Ama, eğer bunu isterken ülke menfaatlerini zorluyorsanız, ülkenin ekonomik gerçeklerinin dışına taşıyorsanız, ülkeyi bir başka deyimle enflasyona itiyorsanız, acaba bu ücretin ülkeye yararı var mıdır? Ege ülkeye yararı yok ise, o ülkenin vatandaşına yararı olur mu? Şimdi bu noktada ben bağlanmak istiyorum. Onun için öyle anormal bir biçimde zorlanan bir ücret mekanizmasıyla bir enflasyon trendi zorlanır ki, buda kimseye yararlı olmaz. Burada sorumlu sendikacılığın, anlayışlı sendikacılığın, ülke yararlarını hedefleyen sendikacılığın gereği ortaya çıkar. Bu da kanaatimce önemli sorunlaraan biridir ve bir yerde yarınki hükümetleri üzerine eğilmesi gereken ve bizim de üzerinde durduğumuz, ikinci defa dikkatleri üzerine çekmek için açtığımız bir sorun.

S : Talep edilen ücret fazlalıkları doğrudan malı etkiliyor. İşveren kârdan fedakârlık etmiyor. Mala etkiliyor?

C : Bunu söyleyemeyiz efendim. Söyleyemeyiz. Ben şöyle başlayayım cümleme. Eğer ücret için fazla bir talep geliyor ise, bu sendikalar arası rekabetten doğmaktadır. Sendikalar arası rekabet bugün Türkiye’de çok yüksek bir düzeye gelmiştir. Çekişme genellikle iki türdür. Biri yetkiyi elde tutmak için çok aşırı talepler, yani işçisine memnuniyet vermek. İkincisi ideolojik sebeplerle olmaktadır. Yetkiyi elde tutmak için siz tabi fazla talep edeceksiniz, fazla alacağım diye vadedeceksiniz. Bu tabi ülke ekonomisini zorlamak pahasına olmasada. Hal böyle olunca tabi mesele zaten maksadından şaşıyor. Başka bir istikâmete gidiyor. Yani bir yerde işçi haklarını kollamak için değil demek istediğim. Sendikal hakları kollamak için, sendika liderlerinin bulundukları mevkiyi korumak için oluyor bu. O zaman diyorum ki, bu Türk ekonomisini zorlamak için yeterli sebep değil bu. Zorlandığı zaman ne oluyor. Bu fiyatlara aksediyor mu? Türkiye bir serbest piyasa ekonomisi kuralına tabidir. Serbest piyasa ekonomisinde rekabet vardır. Rekabet olan bir ekonomide, bir piyasada da siz her işletmede verdiğiniz masraf olarak yaptığınızı, yahutta her-

hangi bir biçimde işletmenin maliyetine soktuğunuz bir unsur istediğiniz bir şekilde fiyatlara yansıtamazsınız. Çünkü piyasa bunu kontrol eder. Çünkü, sizin de rakibiniz vardır. O da aynı malı üretmektedir, siz rahatlıkla bunu fiyatlara yansıtamazsınız. Mümkün değildir bu. Bir ölçüde gelecektir tabi fiyatlar artacaktır. Ama bu denildiği gibi, özellikle ben de duyuyorum son zamanlarda söylendiği gibi kesinlikle mümkün değildir. İşveren çok defa bir zorlama hududunun kenarındadır. Çünkü verimlilik artmayan bir işletmede eğer, masraflar sabit kalır ise, ücretler artar ise, fiyata yansımak durumunda olur. Bu işletmenin hayatını etkiler onun için, öyle görüldüğü gibi, söylendiği gibi kolay bir davranış değildir. Son derece hassas bir konudur.

Hem serbest rekabet bu kontrolü yapar, hem Türk ekonomisi artık bu düzeye gelmiştir. O kadar gelmiştir ki, dün ücretler Ortak Pazar seviyesinde rekabet gücüne sahip ücretlerdi. Bugün Ortak Pazar ile ücretlerin rekabet gücü hemen hemen yoktur. Yani eskiden bizim avantajımız vardı. Bugün bu söz konusu değildir.

S : Türkiye’de sizi taleplerinize ne tür bir hükümet birleşimi cevap verebilir?

C : Hemen belirtmek isterim ki ülkenin içinde bulunduğu şartlar güçlü bir hükümet gerektiriyor. Bana güçlü bir hükümetten ne anlıyorsunuz diye sorarsanız, bunu da hemen ifade edeyim. Güçlü bir hükümet koalisyona ihtiyaç bırakmadan kurulabilecek bir hükümettir. Kanaatimce böyle bir hükümet güçlü olduğu gibi istikrar sağlayabilir. Ve çözümsüz sorunlarda çözüm için zamana ihtiyaç bulunduğu zaman yoluyla çözüme yardımcı olabilir. Tabii bu bir temennidir. Gerçekte, ne olacaktır. Şimdiden söylemek mümkün değil. Demokrasinin çok tabii bir kuralıdır bugün bu ülkenin seçmenleri eğer koalisyona sebebiyet verecek bir hükümet istikâmetinde oylarını kullanırlar ise, herhalde o zaman, o hükümet te sorunları ele alıp, elinden geldiği oranda çözüme yardımcı olmaya çalışacaktır. Koalisyona gerek duymayan bir tek parti hükümeti, güçlü-istikrarlı bir hükümet sorunlara daha kolay çözüm bulacaktır.

Makroekonomik Politika ve Türkiye 1977

Ahmet S. KALIN

Türkiye’de genel seçimlere gidildiği şu sıralarda siyasî partilerimiz gereğince ülkemizin sorunlarına eğilmemektedirler. Aslında seçimlerden sonra çözümü gerekli bir çok ekonomik sorunlar vardır. Bunlar arasında dış ödemeler dengesi açıkları, işsizlik, enflasyon büyüme ve gelir dağılımı kuşkusuz en önemlileridir.

Bu kısa çalışmamızda, belirtmek istediğimiz temel sorun, yukarıda sıraladığımız ekonomik amaçların birbirleriyle çelişkili olduğu -dur. Neoklâsik ve Keynes’ci iktisat politikası araçları, bizce, ülkemizin yapısal nitelikte olan bu sorunlarını çözecek nitelikte değildir. Çünkü para veya para-maliye politikası araçları ile çalışan Neoklâsik ve Keynes’ci iktisat politikası önlemleri kısa dönemli önlemler niteliğindedirler. Ülkemiz, gelişmekte olan ülkeler grubuna giren bir ülkedir ve bu ülkelerde sorunlar, yapısal bir nitelik göstermektedirler. Yapısal sorunlar, nitelikleri gereği, uzun dönemli ve sürekli politika-

lar ile çözümlenebilir. Sorunlar, bu açıdan ele alındığında, iktisatçı gözü ile söyleyebileceğimiz; Dört yıllık bir süre için siyasî iktidarı elinde bulunduracak olan iktidar adayı parti veya partilerimizden büyük ekonomik atılımlar beklememek gerektiğidir.

Okuyucularımız bizi, belki, katı tutumlu olarak yorumlayacaklardır. Ancak iktisatçı, niteliği gereği gerçekçidir. İktisat biliminin ışığında yargılara varır ve bu yargılar, bir takım ekonomik hesaplara dayanır. Örneğin, Türkiyemizin ekonomik büyüme hızının artırılması, mevcut tasarrufların artırılması ile ilişkilidir. Gelişmekte olan ülkelerde tasarruf kısır döngüsü bunu engeller (1). Bir alternatif olarak tasarruf ithali düşünürlürse de, kısa bir gözlem bize bu olgunun ülkenin ekonomik ve politik yapısı ile sıkı sıkıya ilişkili olduğunu gösterir. Açıkça görüldüğü gibi, iktisatçıdan «romantik» olması beklenemez.

Bu iki noktayı altını çizerek belirttikten sonra, ülkemizin yazımızın başında belirttiğimiz sorunlarını ele alarak, çözümlerarası çelişkiyi açıklamaya çalışalım.

Ödemeler dengemiz, yıllık dört buçuk milyara yakın bir açık ile karşı karşıyadır. Kısa dönemde (dört yıllık bir süre içinde) bu açığın kapatılması, mümkün değildir. Azaltılması ise, ihracatı artırmak uzun dönemli ve yapısal bir sorun olduğundan, ancak iki koşula bağlı olabilir :

- a) ithalatı azaltmak,
- b) dış borçlanmamızı artırmak.

Birinci öneriye göre, ithalatımızın azaltılması toplam üretimimizin azalmasına, bu yolla belirecek talep fazlasının fiyatları yukarıya çekmesine, işletmelerin işgücü taleplerinin azalmasına neden olacaktır. Büyüme hızımız düşecek, ayrıca zaten çok sınırlı olan ihracatımız da bundan etkilenecek, giderek azalan bir tempoda artma eğilimi gösterecektir.

(1) Tasarruf hacmi değişmeden, yatırımların sektörlerarası dağılımını etkileyen bir yatırım politikası uygulamak, sermaye - hasıla katsayısını etkileyerek, büyüme hızının cüzi bir miktarda değiştirilebilmesine olanak sağlar.

İkinci öneriye göre, ülkemiz dış borçlanmalarını artıracaktır. Londra zirvesine ilginç tekliflerle gelen IMF, iki öneri sunmuştur: Bir öneriye göre, ödemeler dengesi fazla veren ülkeler, özellikle OPEC ülkeleri, muhtaç ülkelere kredi vereceklerdir. Herhalde bu kredilerin faiz oranları pek düşük olmayacaktır. Bir başka öneriye göre de, enflasyon hızını düşük tutan ülkelere kredi olanakları sağlanacaktır. Bunların dışında ülkemizin dış borçlanma kapasitesi de artık borç almaya elverişli gözükmemektedir. Bütün bunlara rağmen borçlanmayı bir olanak olarak varsaymak, «ROMANTİK» bi düşünce olur kanısındayız.

Borçlanma söz konusu olmadığına, görünmeyen kalem gelirleri bir patlama ile karşı karşıya olmadığına göre; İthalatımız kendiliğinden azalma eğilimine girecektir. Bu durumda ithalatın azaltılması önerisinin yol açtığı tüm sorunlar ortaya çıkacaktır. Acaba ülkemiz, bu şartlar altında bir «STAGFLATION» mu yaşayacaktır.?

Ülkemizde ikibuçuk milyona yakın işsiz bulunmaktadır. Bunu azaltmak için Keynes'ci makroekonomik politika önerisi, kapasite limiti nedeniyle, bizi enflasyona götürür. Ülkemizdeki işsizliğin giderilmesi ancak, makine kapasitesinin artırılması ve emek yoğun tekniklerin kullanılması ile mümkündür. Birinci halde dış ödemeler dengesi giderek daha fazla açık verir yani birinci amaç ile çelişkilidir. İkinci halde bir yandan zorunlu bir seçim vardır, öte yandan emek yoğun teknoloji Hindistan - Japonya mücadelesinde olduğu gibi, kapital yoğun teknikle he zaman ve her alanda rekabet edemez.

Ülkemizde enflasyon yapısal karakterdedir. Yapısal karakter, talep ve maliyet faktörlerini bünyesinde taşımaktadır. Ülkemiz ekonomisinin yapısı, kendisini ödemeler dengesinde göstermektedir. Ödemeler dengesinin, bir bilim adamımızın deyimi ile «mukadder» açığı maliyet artışlarının en önemli nedenidir. Öte yandan alt yapı tesislerinde ki eksiklik de maliyetleri etkilemektedir. Siyasal ortamın sürekli bir istikrar göstermemesi, iş adamlarının yatırımlarını hızlandırılmış kâr oranları yardımı ile kısa sürede amorti etmelerine neden olmaktadır. Gene kısa dönemli siyasal kuşkuyla açık finansmana baş vurma, talep enflasyonuna neden olarak, siyasal iktidarlara bir dönem sonra oy kaybettirmektedir. İşletmeler, ekonomik hesaplarını yapamamak durumu ile karşılaşmakta, spekülatif nitelikteki yatırımlar artmakta ve

böylelikle kaynak israfına yol açılmaktadır. Görüldüğü gibi işsizlikle enflasyon çelişkili birer amaçdırlar. Enflasyon, büyümeyi de zahire hale getirmektedir. Bu açıdan enflasyonist bir süreç içinde oluşan büyüme, gelir dağılımını da bozmaktadır. Bozulan gelir dağılımı ithalatı körüklemekte ve bu da giderek artan maliyet nedeniyle, enflasyonu şiddetlendirmektedir.

Ancak artık gerçekçi olmak zamanı gelmiştir. Kısa dönemde müstakbel iktidar adayı siyasal partiler, ekonomik açıdan büyük atılımlar yapamayacaklardır. Ancak yapılacak tek şey, ekonomik hesapların eskiye göre daha gerçekçi olarak yapılabileceği bir siyasi ortamın yeniden kurulmasıdır.

Ekonomi Bilimi ve Politikaya Katkısı

İbrahim BİRELMA

Otedenberi, Bilim adamları ve Politikacılar arasında süregelen bir tartışma var. Konu şu, bilim ve politika birbiriyle ne denli ilişkilidir? Her ikisi, diğerine ne oranda bağlıdır? Bu ve bunun gibi soruların ana hatları ile aydınlığa kavuşturulmasını amaçlayan bu kısa yazıda, önce bilim ve politikanın tanımı yapılacak, sonra karşılıklı ilişkiler ele alınacaktır.

Bilim, gözlenebilen olguları betimleme, olgular arasındaki ilişkileri açıklıyarak genel ilkelere varma ve bu genel ilkeleri ve genellemeleri tekrar olgulara dönerek teste etme, doğrulama veya yanlışlama sürecidir (1).

Bir başka deyişle, bilim, belli bir konuda, güvenilir ve belli me-

(1) Beşikçi, İsmail, Bilim Yöntemi, Komul Yayınları, S. 31 1976

todları kullanmak suretiyle, gerçekleri bulmaya ve açıklamaya yönelmiş bir araştırma çabasıdır.

Politika Nedir?

Politika, devletin kuruluşu, işleyişi, yönetimi ile ilgili ilkeleri kapsamına alan sanattır. Politika bütün toplumu ilgilendiren problemlerle uğraşır. Bu problemlerin çözülmesi için karar almayı gerekli kılar. Karar alma sırasında iki önemli faktör vardır : İlki, politik kararın alındığı yapı, ikincisi karar haline getirilecek hammadde. Politik kararların amacı, çatışmalar, gruplar arasındaki çatışmaların en iyi bir şekilde çözülmesi olduğu belirtilmelidir.

Ekonomi Bilimi ve Politikaya Katkısı :

Yukarıda politikanın bir sanat olduğu belirtilmişti. Bu nedenle, yani sanat oluşu nedeniyle politika bilgi ve maharet ister. Gerekli bilgileri sosyal bilim araştırmaları verir. Sosyal bilimlerin bir kolu olan Ekonomi bilimi devlet yönetimi için gereken bilgileri araştırır, bulur ve açıklar.

Bilindiği gibi, Ekonomi Teorisi, belli varsayımlar ve çevre koşulları altında ekonomik olayların birbiri ile ve ekonomi dışı olaylarla karşılıklı bağlantılarının kanunlarını araştırır. Politikaya katkısı, iki yönden olur; birincisi politikanın uygulanacağı çevrenin ve çevre koşullarının bilinmesi, ikincisi uygulanacak politikanın amaçlarını gerçekleştirecek araçların seçilmesi.. Aşağıda öncelikle çevre ve çevre koşullarının saptanması, bilinmesi sorunu belirlenmeye çalışılacak, sonra amaçları gerçekleştirecek amaçların seçilmesi meselesine değinilecektir.

— Çevre ve Çevre koşullarının Saptanması :

Politika sanatının amaca uygun olarak yürütülebilmesi için ilk önce, toplumun tanınması, bilinmesi gerekir. Bunun için ilk önce o toplumda yer alan, hükmünü yürüten Toplumsal müesseselerin bilinmesi, sonra ekonomik olayların oluşumu ve bunlar arasındaki ilişkilerin tesbit edilmesi suretiyle, bir bütün olarak çevre koşullarının saptanması sorunu çözümlenebilir. Aşağıda, toplumsal müesseseler açık-

landıktan sonra, ekonomik olayların oluşumu belirtilecek, sonra iki si arasındaki karşılıklı etkiler ortaya konmaya çalışılacaktır.

— **Toplumsal müesseseler :**

Toplumsal müesseseler, başlıca ekonomik olayların gerçekleş - tirilmesinde insanların davranışları ve sosyal ilişkileri bakımından u - yulması gereken temel ilkeleri belirler.

Bu müesseseler beş grupta toplanabilir (2) :

- Üretim araçları üzerindeki kontrol yetkisinin kullanılmasını tayin eden müesseseler,
- Üretim faktörlerinin arzını belirliyen müesseseler,
- Hangi malların üretileceğini belirliyen müesseseler,
- Üretim faktörlerinin teknik organizasyonunu belirliyen mü - esseseler,
- Üretilen malların kullanımını belirliyen müesseseler.

Yukarıdaki müesseselere, zaman ve yer bakımından değişiklik ar - zederler. Uygulanacak politika için gerekli teori kullanılırken, politi - kanın uygulanacağı toplumda var olan müesseselere uygun olmalıdır. Bu nedenle anılan müesseselerin iyice bilinmesi gerekir. Biz, yukarıda yalnızca ana hatlara değinmekle yetindik. Ayrıntılar bir sonraki çalış - mada ele alınacaktır.

— **Ekonomik Olaylar :**

Ekonomik olaylar, yukarıda belirtilen toplumsal müesseselere uygun olarak cereyan ederler. Üretim, dağıtım, finansman gibi mak - ro olaylar ile gelir teşekkülü, fiyatla, gelir dağılımı gibi mikro ekonomik olaylar, toplumda yürürlükte bulunan müesseselerin koyduğu kural - lara uygun olarak oluşurlar...

(2) Bowen, Howard R. - Towards Sociaial Economy - Rinehart and Company Inc. New-York - 1948 (pg 37-35).

— Toplumsal Müesseseler ile Ekonomik Olayların Karşılık Etkileri :

Toplumsal müesseseler ile ekonomik olaylar, kendi içlerindeki unsurları etkiledikleri gibi, birbirlerini de karşılıklı olarak etkilerler. Müesseselerin kendi aralarında ve olaylarla, olayların kendi aralarında ve müesseselerle karşılıklı etkileri toplumu sürekli gelişme sürecine götürür. Bu etkileşimlerin belli kanunları vardır. Teorinin vereceği kanunla yardımı ile olayların ve müesseselerin nasıl değişebileceği öğrenilebilir.

Konunun başında değinildiği gibi, politika uygulamasında araçların seçilmesi için, amaçların ortaya konması gerekir. Amaçlar da yukarıda değinilen karşılıklı etkileşim kanunlarının bilinmesi ile olur. Bu kanunları da teori, ekonomi teorisi verir.

Hedef ve Araç Seçilmesi :

— Hedeflerin Seçilmesi :

Hedef seçilmesinde iki unsur önemli yer tutar; birincisi, hedeflerin arzu ve ihtiyaçlara uygunluğu, ikincisi bu hedeflerin gerçekleştirilmesinin mümkün olabilmesidir. Teori, hedeflerin belli bir zaman içinde politikanın uygulanacağı toplumun ulaşmasının mümkün olup olmadığını, mümkün olacak ise hangi araçların kullanılması gerekliliğini ortaya koyar. Fakat, seçilmesi mümkün olan hedeflerden hangilerinin diğerine göre öncelik almasını, hangisinin daha iyi olacağını cevaplamaz. Buna siyasi otorite karar verir. Kistas, daha iyi ve daha faydalı olan olmalıdır.

— Araçların seçilmesi :

Hedeflerin gerçekleşmesinin mümkün olup olmadığı, araçların etkinliğine bağlıdır. Toplumun elindeki araçlar, hangi hedeflerin gerçekleştirilebileceğini belirler. Teori, hangi araçların, hangi hedefleri gerçekleştirebileceğini ortaya koyar.

Sonuç :

Buraya kadar yapılan çalışmada, bilim politika ilişkilerinde, özel-

likle ekonomi bilimi politika ilişkisinin ana hatları belirlenmeye çalışıldı. Görüleceği gibi, Politikanın uygulanabilmesi, öncelikle toplumun bilinmesine bağlıdır. Toplumun bilinmesi konusunda, öncelikle çevre koşullarının tesbiti ile amaçlara ulaştırarak araçların seçilmesi sorunları önem kazanır.

Çevre koşullarının tesbitinde, toplumsal müesseseler, ekonomik olaylar ve bunların birbiriyle ilişkilerini teori ortaya koyar.

Amaçların seçilmesinde teori pek önemli yer tutmaz. Buna siyasi otorite karar verir. Teori, hangi araçların hangi hedefleri gerçekleştirebileceğini ortaya koymaya çalışır. Böylelikle politikaya önemli katkısı olur.

Sonuç olarak, denilebilir ki, «teorisiz politika, başarıyı rastlantılara bırakır, politikasız ekonomik teori ise yalnızca zihinsel cimnastikten ibaret kalır»...

Bankacılık Sisteminde Devlet ve Özel Sektör

A. İhsan KARACAN

Tarihsel süreç içerisinde Türkiye'nin ekonomi politikasında, dayandığı felsefenin ne olduğu ve dönemler içinde ortaya çıkan değişmeler konuları bir yana devletin aktif bir yeri olduğu şüphesizdir. Türk ekonomisinde devletçilik politikasını ve devletin yerini genel olarak tartışmak gibi iddialı ve uzun bir konuyu burada incelemek gibi bir amacım yok. Yalnızca, 1975 yıl sonunda Türk bankasal düzeninde devletin payının, dolayısıyla da özel sektörün payının hangi düzeylerde olduğunu göstermeye çalışacağım. Devletin payı derken doğrudan doğruya devlet tarafından (hazine payı olarak) veya bütünüyle ya da bütüne yakın bir ölçüde sermaye bakımından devletin hakim olduğu kuruluşlar tarafından sahip olunan paylar toplamını anlıyorum. Kayıtlı sermaye bakımından Türk bankasal düzeninde devletin pay sahibi olduğu bankalar, pay tutarı ve bunun kuruluş kayıtlı sermayesi içindeki oranı Tablo : 1'de gösterilmiştir.

Türk bankasal düzeninde devletin payını bankaları 3 gruba ayırarak biraz daha yakından ve anlamlı şekilde görmek olasıdır.

1. Merkez Bankacılığı;

Merkez Bankaları ekonomi politikasını yönlendiren ve şu yada bu şekilde hemen her ülkede devletin kontrolünde olan kuruluşlardır. Cumhuriyet döneminde önceleri Merkez Bankası görevini, ulusal kurtuluş savaşımıza karşı çıkan ancak ülkemizde halen faaliyetini sürdüren emperyalizmin kalıntısı Osmanlı Bankası tarafından yürütülmüş, 1930 yılında 1715 sayılı yasa ile kurulan T.C. Merkez Bankası bu görevi üstlenmiştir. T.C. Merkez Bankasına 1970 tarih ve 1211 sayılı yasa ile bugünkü şekli verilmiştir. Bankanın kayıtlı sermayesi 25 milyon TL'dir. Bunun asgari % 51 olan (A) grubu hisseleri yasal olarak hazineye aittir. Halen % 54,68 Hazine, %1,11 Sümerbank, % 12,70 Ziraat Bankası, % 5,25 T. Emlâk Kredi Bankası'na ait olmak üzere devletin payı % 73,74 tür. Faaliyetleri bütünüyle devlet kontrolünde olan T.C. Merkez Bankası'nın ekonomimizde oynadığı rolü ve ağırlığını burada anlatmak istemiyorum.

2. Kalkınma ve Yatırım Bankacılığı ;

Ülkemizde ikisi devlete ikisi de özel sektöre ait olmak üzere 4 kalkınma ve yatırım bankası vardır.

Kamu sektöründe İktisadî Devlet Teşekküllerini finanse etmek amacıyla kurulan ve sermayesinin tamamı devlete ait olan Devlet Yatırım Bankasının 1975 yıl sonu itibari ile krediler toplamı 38.531.733 TL. dir.

Çok yönlü olarak ve politik etkenlerin ağırlığı ile kurulan Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası henüz işlevlerini yerine getirememektedir.

Özel kesime ait Sınai Yatırım ve Kredi Bankasının krediler toplamı 1.202.832 TL., T.Sınai Kalkınma Bankasının krediler toplamı ise 4.076.684 TL. dir.

Kayıtlı sermaye, krediler, istihdam ve kâr bakımından devlet ve özel kesimin kalkınma ve yatırım bankacılığındaki payları Tablo : 3 te özetlenmiştir. Yalnız burada bir konunun da gözönüne alınması gerekir : Ülkemizde mevduat bankaları kısmen kalkınma ve yatırım bankacılığı işlevini de üstlenmişlerdir. Bu yöndeki gelişmeler yalnızca ge-

reksinmelerin ortaya çıkardığı gelişmelerden çok devletin yasal önlemleri ile ortaya çıkmıştır. Örneğin mevduat bankalarının belli kaynak büyüklüklerine göre kredilerinin % 10 ve % 20'sini orta vadeli kredilere tahsisleri yasal zorunluktur.

3. Mevduat Bankacılığı;

Hemen belirteyim ki, mevduat bankacılığı deyimini ticaret bankacılığı deyimine tercih ettim. İşlevi ne olursa banka işletmeleri ticaret işletmeleridir ve ticarî amaçlıdırlar. Özel kuruluş kanunu ve bankalar kanunu uyarınca mevduat toplama yetkisi olan bankalar bu gruba oluşturmaktadır. Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası mevduat kabul yetkisi olmasına rağmen bu gruba alınmamıştır. Diğer yandan İller Bankası değerlendirme dışı tutulmuş ve bu çalışmada bütün büyüklükler için sistem dışına çıkarılmıştır.

Tablo : 1'de yer alan 18 devlet payı olan bankadan 15'i bu grupta yer almaktadır. Bu grupta Türk bankasal düzeninde mevcut banka sayısı 38 olduğu gözönüne alınırsa 23 mevduat bankasında (5'i yabancı sermayeli bankadır) devletin payı olmadığı ortaya çıkar. Bu grupta yer alan devlet bankalarının çoğunluğu özel görevler yüklenmiş ve özel kuruluş kanunları ile kurulmuş bankalardır. Bankacılık uğraşları dışında Etibank madencilik ve metalurji, Sümerbank Mensucat Endüstrisi, Denizcilik Bankası deniz ticareti ve ulaşımı ile gemi yapım sanayii, Turizm Bankası turizm işletmeciliği faaliyetleri ile uğraşmaktadırlar. Diğer yandan T. Emlâk kredi Bankası konut yapımı ve kredileme, T.Halk Bankası küçük sanayii kredileme, T.C. Ziraat Bankası tarım sal kredileme konularında yasal görevler yüklenmişlerdir. Devletin sermaye olarak kontrolunda olan ve özel kanunla kurulmuş olan T. Vakıflar Bankası nitelik olarak özel kesim bankalarına en yakın bankadır. Diğerleri Anadolu Bankası, T. İş Bankası, İşçi Kredi Bankası, T. Ticaret Bankası, T. Bağcılar Bankası ve T. Tütüncüler Bankası özel hukuk hükümleri uyarınca kurulmuşlardır ve bu hukuk hükümlerine tabi olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler. Yalnız Anadolu Bankasının 440 sayılı yasa uyarınca ya özel yasası çıkarılarak İktisadî Devlet Teşekkülü haline getirilmesi yada devlet paylarının % 50 den aşağıya düşürülmesi gerekmektedir.

Etibank, Sümerbank, T.C. Ziraat Bankası (ve İstanbul Emniyet

Sandığı), Denizcilik Bankası, T. Emlâk Kredi Bankası, Turizm Bankası ve T. Halk Bankası özel kuruluş yasaları ile kurulmuş, özel görevler yüklenmiş ve tamamiyle devletin kontrolünde olan bankalardır. Anadolu Bankasında devlet payının % 90 gibi çok yüksek bir oranda olması da, bu bankanın özel hukuk hükümlerine tabi olmasına rağmen bütünüyle devlet kontrolünde olması sonucunu doğurmakta ve devlet bankası olarak sistemde yerini almaktadır. Özel yasa ile kurulan T. Vakıflar Bankasında devlet kontrolünde olan pay daha az olmakla beraber bankanın bütünüyle devlet kontrolünde olması sonucu bu banka da devlet sektörü içinde düşünülmüştür.

Diğer beş mevduat bankasının sermayelerinde devletin doğrudan kontrol ettiği pay oranı % 2,3 ile % 19,9 arasında değişmektedir. Bu nedenle hangi orandan sonra iştirak ile iştirak eden arasındaki ilişkilerin bağımlılık düzeyinde değerlendirileceğinin saptanması gereklidir. Bankalar Kanunu bu konuda değişik kistaslar vermiştir. 38, madde kredi verilmesinde % 25'den fazla sermayeye sahip olmayı sınırsız kredi açma için öngörür iken, 48. madde bankanın doğrudan doğruya veya bilvasıta sermayesinin % 20'sine sahip olduğu iştirakin ana banka pay senetlerini satın alamıyacağı, rehin olarak kabul edemeyeceği ve karşılığında avans veremeyeceğini hükme bağlamıştır. Kurumlar Vergisi Kanunu ise en az % 10'una sahip olunan iştiraklerden elde edilen iştirak kazançlarının kurumlar vergisinden müstesna olduğunu 8. maddesi ile düzenlemiştir. 440 sayılı kanun İktisadi Devlet Teşekkülü olabilme için sermayenin en az yarısından fazlasının tek başına veya birlikte devlete ve iktisadi devlet teşekküllerine ait olmasını öngörmüştür.

Bu değerlendirmeler sonucu devletin doğrudan kontrolünde olan kamu paylarının mevcut olduğu T. İş Bankası, İşçi Kredi Bankası, T. Ticaret Bankası, T. Bağcılar Bankası ve T. Tütüncüler Bankası sermaye bakımından yapılan değerlendirme dışında Devlet Sektörü içinde düşünülememişlerdir. Bu bankaları faaliyet ve işlevleri nedeni ile de Devlet Sektörü içinde düşünmek olanaksız olduğu gibi Devlet bu kuruluşların yönetiminde etkin şekilde yer almamakta ve faaliyetlerini kamusal amaçlar doğrultusunda yönlendirememektedir. Bu bankalar kredi, mevduat, istihdam, kâr ve zarar ile ilgili değerlendirmelerde ö-

zel sektör içinde düşünülmüşlerdir. Ekte verilen tabloların incelenmesinde bu olgu dikkate alınmalıdır.

Kayıtlı sermaye bakımından devletin payı % 89,3 gibi oldukça yüksek bir rakam olup temel nedeni özel amaçlı bankaların büyük sermayeler ile kurulmuş olmalarıdır. Ödenmiş sermaye ve ihtiyatlar toplamında devlet bu payını koruyamamakta ve % 74,9'a düşmektedir. Bunda da en büyük etken Etibank, Denizcilik Bankası gibi bankaların büyük miktarlara ulaşan birikmiş zararlarıdır. 10 bankadan oluşan devlet bankalar grubu personelin % 44,9'unu istihdam ederken 28 özel banka % 55,07'sini istihdam etmektedir. Devlet bankaları net olarak sonuçta zarar eder ve birikmiş zararı çok önemli tutarlara (kayıtlı sermayenin % 20,25'i) ulaşırken özel sektör bankaları grubunun toplu kârı önemli düzeylere ulaşmakta (ödenmiş sermaye ve ihtiyatlar toplamına olan oranı % 32,27) ve birikmiş zarar çok önemsiz düzeydedir. Gerek toplam mevduat gerekse tasarruf mevduatında özel sektörün payı yaklaşık % 65 iken devlet sektörünün payı % 35'dir. Toplam krediler hemen hemen eşit düzeylerde iki sektör arasında bölüşülmüştür. Ama devlet bankaları kredilerin % 69,8 gibi bir rakamı mesleki (ziraî, ipotek mukabili, küçük sanat gibi) krediler oluşturmaktadır. Mesleki kredilerin hemen tamamı devlet bankaları tarafından açılmıştır. Bu da devlet bankalarının işlevleri, ile yakından ilgili bir konudur. Konu ile ilgili toplu rakamlar Tablo : 4, 5, 6, 7' de verilmiştir.

Tüm bankasal düzen ile ilgili rakamlar Tablo : 8 'de verilmiş bulunmaktadır. Kayıtlı sermaye bakımından % 89,9 olan devlet payı ödenmiş sermaye ve ihtiyatlarda yukarıda belirtilen nedenler ile % 75,6 ya düşmektedir. Toplam kredilerin % 60'ı devlet bankaları kaynaklıdır. İstihdamın % 44,8'i devlet bankalarına aittir. Mevduat bankaları bakımından net olarak zarar eden devlet bankaları Devlet Yatırım Bankasının kârının etkisi ile 407.401 TL. kârlı duruma geçmiştir. Ancak Devlet Yatırım Bankası gelirlerinin yine devlet kaynaklı olduğu düşünüldüğünde ise, sonuç iç açıcı değildir.

Devlet Bankacılığı ile ilgili olarak yapılabilecek son değerlendirmelerin şunlar olabileceğini sanıyorum: Devlet bankaları büyük ölçüde, ekonomide belli işlevleri yerine getirme amacıyla kurulmuşlardır. Kendilerine faaliyetlerinde yardımcı olmak, kaynak sağlamak amacı ile verilen mevduat toplama, yetkisi bu bankaları kâr sağla-

ma dürtüsü ile özel kesim bankaları gibi davranmaya itmiş ve temel işlevler ikinci plâna atılmıştır. Bu bankalar bu çabaları sonucu hem işlevlerini yerine getiremezler iken, diğer yandan bu işlevlerini yerine getirme amacı ile yaptıkları işlerde de başarılı olamamışlardır. Diğer yandan bu konuda en çok eleştirilecek durum Devlet bankalarının yönetim ve organizasyonudur. Devlet bankacılığı kamu yönetiminin değişik birimleri tarafından yönetilmekte, bu da devlet bankacılığını devletin kontrolundan çıkarmaktadır. Türk Devlet İşletmeciliğinde revaçta olan «emekli politikacı» ve «emekli general» yöneticiler hastalığından Devlet Banka işletmelerini soyutlamak da olanaksız. Bu nedenlerle bu konuda yapılacak en âcil iş bankalarındaki devlet paylarının yönetiminin tek elde toplanmasıdır. Diğer yandan devlet bankaları adeta endüstride birbiri ile rekabete girmişler, birbirleriyle benzer faaliyetleri yoğunlaşmış ve işlevlerini yerine getiremez olmuşlardır. Bu nedenlerle Devlet Bankaları örgütlenmesi yeniden gözden geçirilmelidir.

TABLO : 1

**KAYITLI SERMAYE İTİBARI İLE TÜRK BANKACILIĞINDA
DEVLETİN PAYI OLAN BANKALAR (1975)**

I — % 50'NİN ÜZERİNDEKİ İŞTİRAKLER

a) Hazine İştirakleri

	000 TL.	%
1. Anadolu Bankası A. Ş.	40.485	90,00
2. Devlet Yatırım Bankası	1.000.000	100,00
3. Etibank	3.250.000	100,00
4. Sümerbank	2.250.000	100,00
5. T. C. Ziraat Bankası	1.500.000	100,00
6. İstanbul Emniyet Sandığı	(TC Ziraat Bankasına bağlı olup kayıtlı sermayesi yoktur.)	

b) Karma İştirakler (Devlet-İdt-Kit)

1. Denizcilik Bankası	1.998.820	99,94
-----------------------	-----------	-------

2. Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası	1.000.000	100,00
3. T. C. Merkez Bankası	18.442	73,74
4. T. C. Turizm Bankası	750.000	100,00
5. T. Emlâk Kredi Bankası	997.400	99,20
6. T. Halk Bankası	991.852	99,20
7. T. Vakıflar Bankası	79.197	79,20

II — % 50'NİN ALTINDAKİ İŞTİRAKLER

a) Hazine İştirakleri		
1. T. İş Bankası	4.644	11,61
b) Teşekkül (İDT) İştirakleri		
1. İşçi Kredi Bankası	600	19,99
c) Karma İştirakler (Devlet-İDT—KİT)		
1. T. Ticaret Bankası	20.879	16,70
2. T. Bağcılar Bankası	255	5,10
3. Tütüncüler Bankası	161	2,30

Kaynak : Maliye Bakanlığı; 1976 Kamu İktisadî Teşebbüsleri ve İştirakleri Yıllığı, Ankara 1976

T. İş Bankası 50. Yıl 1924-1974, Ankara 1974

TABLO : 2

**MERKEZ BANKACILIĞINDA DEVLET—ÖZEL
SEKTÖR PAYLARI (1975)**

KAYITLI SERMAYE

	000 TL.	%
1. DEVLET PAYI	18.442	73,74
2. ÖZEL SEKTÖRÜN PAYI	6.556	26,26
TOPLAM	25.000	100,00

TABLO : 3
KALKINMA VE YATIRIM BANKACILIĞINDA
DEVLET ÖZEL—SEKTÖR PAYLARI (1975)

	KAYITLI SERMAYE		TOPLAM KREDİLER		İSTİHDAM		KÂR	
	000 TL.	%	000 TL.	%	SAYI	%	000 TL.	%
1. Devletin Payı	3.000.000	92,79	38.531.733	87,95	147	29,05	765.144	83,69
2. Özel Sektörün Payı	233.375	7,21	5.279.516	12,05	359	70,95	149.112	16,31
TOPLAM	3.233.375	100,00	43.811.249	100,00	506	100,00	914.256	100,00

Not : Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası yalnızca Kayıtlı Sermaye rakamında mevcuttur.

TABLO : 4
MEVDUAT BANKACILIĞINDA İSTİHDAM VE
KÂR—ZARAR DURUMU İTİBARI İLE DEVLET—ÖZEL
SEKTÖR BANKALARI (1975)

	İSTİHDAM		KÂR		ZARAR		NET KÂR	BİRİKMİŞ
	KİŞİ	%	000 TL.	%	000 TL.	%	(ZARAR) 000 TL.	ZARARLAR 000 TL.
1. Devlet Payı	41.661	44,93	704.943	40,71	1.062.686	99,95	(357.743)	2.407.063
2. Özel Sektör Payı	51.058	55,07	1.026.278	59,29	599	0,05	1.025.679	7.275
TOPLAM	92.719	100,00	1.731.221	100,00	1.063.285	100,00		2.414.338

TABLO : 5
MEVDUAT BANKACILIĞINDA MEVDUAT
BAKIMINDAN DEVLET—ÖZEL SEKTÖR BANKALARI (1975)

	TOPLAM MEVDUAT		TASARRUF MEVDUATI	
	000 TL.	%	000 TL.	%
1. Devletin Payı	52.911.539	35,58	30.125.740	36,35
2. Özel Sektörün Payı	95.778.668	64,42	52.733.501	63,65
TOPLAM	148.690.207	100,00	82.859.241	100,00

TABLO : 6
MEVDUAT BANKACILIĞINDA KREDİLERİN
DAĞILIMINDA DEVLET—ÖZEL SEKTÖR BANKALARI (1975)

	TİCARİ KREDİLER		MESLEKİ KREDİLER		TOPLAM KREDİLER			
	000 TL.	%	000 TL.	%	000 TL.	%	Meslekî %	Ticarî %
1. Devletin Payı	20.496.865	23,91	47.478.113	99,52	67.974.978	50,95	69,94	30,16
2. Özel Sektörün Payı	65.202.457	76,09	233.591	0,48	65.436.048	49,05	0,35	99,65
TOPLAM	85.699.322	100,00	47.711.704	100,00	133.411.025	100,00		

TABLO : 7
MEVDUAT BANKACILIĞINDA SERMAYE
SAKIMINDAN DEVLET—ÖZEL SEKTÖR PAYLARI (1975)

	ÖDENMİŞ SERMAYE VE İHTİYATLAR			
	KAYITLI SERMAYE		İHTİYATLAR	
	000 TL.	%	000 TL.	%
1. Devlet Payı	11.884.293	89,31	9.486.282	74,90
2. Özel Sektör Payı	1.423.115	10,69	3.178.127	25,10
TOPLAM	13.307.408	100,00	12.664.409	100,00

TABLO : 8
TÜM BANKASAL DÜZENDE DEVLET—ÖZEL SEKTÖR (1975)

	ÖDENMİŞ SERMAYE VE İHTİYATLAR			
	KAYITLI SERMAYE		İHTİYATLAR	
	000 TL	%	000 TL.	%
1. Devlet	14.902.735	89,96	13.319.791	75,64
2. Özel Sektör	1.663.046	10,04	4.287.760	24,36
TOPLAM	16.565.781	100,00	17.607.551	100,00

	TOPLAM KREDİLER		İSTİHDAM		NET KÂR (ZARAR)	
	000 TL.	%	Kişi	%	000 TL.	%
1. Devlet	106.506.701	60,09	41.808	44,84	407.401	25,74
2. Ö. Sektör	70.715.564	39,91	51.417	55,16	1.174.791	74,26
Toplam	177.222.265	100,00	93.225	100,00	1.582.192	100,00

NOTLAR :

1. T. C. Merkez Bankası yalnızca sermaye rakamlarına dahildir.
2. Ödenmiş sermaye ve ihtiyatlar toplamı devletin ve özel sektörün kayıtlı sermayeleri payları dikkate alınarak hesaplanmıştır.
3. Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası'nda 1975 sonunda kayıtlı sermayenin ödenmiş 1/4'ü dikkate alınmıştır.
4. İller Bankası sistemden çıkarılmıştır.
5. İstihdam ve Net Kâr (Zarar) rakamları Tablo : 3 ve 4'e, Toplam Krediler Tablo : 3 ve 6'ya dayanmaktadır.

Ayın Ekonomik Yorumu

Selçuk SANCAR

1977 yılının ilk dört aylık dönemine ait başlıca ekonomik göstergeler incelendiğinde, ortaya oldukça karamsar bir tablo çıktığı görülmektedir. Kısaca özetlemek gerekirse, 1977'nin ilk dört aylık döneminde emisyon hacmi, geçen yıla kayıslanamayacak şekilde hızlı artmış; fiyat artışları hızlanarak devam etmiş; dış ticaret açığı giderek büyümüş ve döviz rezervleri belirli şekilde azalmıştır. Nisan ayında döviz rezervlerinin oldukça kritik bir düzeye inmesi sonucu T.C. Merkez Bankası ithalât transferlerini, âcil ihtiyaç maddeleri dışında, tamamen durdurmuştur.

1977 yılının ilk dört aylık döneminde emisyon hacminde, fiyat indekslerinde ve ödemeler dengesinin başlıca kalemlerinde meydana gelen gelişmeler, yayınlanmış olan en son göstergelerin ışığında ana hatlarıyla incelenmeğe çalışılmıştır.

I. — Emisyon Hacmindeki Gelişmeler :

31 Aralık 1976 tarihinde 52,061 milyon lira düzeyinde olan emisyon hacmi, 1977 yılının ilk dört ayında 4,509 milyonluk (% 8.7) artış kaydederek 29 Nisan 1977 tarihinde 56,570 milyon liraya ulaşmıştır.

1976 yılının ilk dört aylık döneminde ise emisyon hacminde sadece 142 milyon liralık (% 0.3) bir artış meydana gelmişti.

Bu yıl emisyon hacminde görülen önemli gelişmede, başta merkez bankası kredilerinde görülen 16.1 milyar liralık genişleme olmak üzere, aktifteki muhtelif hesabındaki 5.8 milyarlık artış ile sermaye hesaplarındaki 2.1 milyarlık azalış etkili olmuştur. Öte yandan aynı dönemde pasifteki muhtelif hesabındaki 9.7 milyarlık artış, döviz mevcudundaki 6.5 milyarlık azalma ile Merkez Bankası mevduatındaki 3.3 milyarlık artışın emisyon hacmindeki genişlemeyi önemli ölçüde frenlediği söylenebilir.

Ele alınan dönemde emisyon hacminde meydana gelen 4.5 milyarlık artışın en önemli nedeninin Merkez Bankası kredilerindeki hızlı büyüme olduğu görülmektedir. Merkez Bankası kredilerindeki artışın 8.9 milyarlık bölümünün hazine kefaletini haiz bonolar reeskontunda, 3.8 milyarlık bölümünün tahvil üzerine avanslarda, 2.5 milyarlık bölümünün de hazineye kısa vadeli avanslarda meydana geldiği anlaşılmaktadır. Emisyon hacmini frenleyen etkenler arasında ise en çok döviz rezervlerindeki azalma ile ithalat teminat bakiyelerindeki artışların etkili olduğu söylenebilir.

II. — Fiyat İndekslerindeki Gelişmeler :

Bu bölümde Ticaret Bakanlığı Konjonktür Dairesinin hazırlamakta olduğu Toptan Eşya Fiyatları Genel İndeksi ile Ankara ve İstanbul Geçinme İndekslerindeki son gelişmeler incelenmeğe çalışılmıştır.

Toptan Eşya Fiyatları İndeksi (1963=100)

Aylar	Genel İndeks	Aylık Fark (%)	Gıda Maddeleri ve yemler	Aylık Fark (%)	Sanayi ham maddeleri yarı mamûlleri	Aylık Fark (%)
Aralık/976	429.7	—	447.7	—	399.8	—
Ocak/977	440.7	+2.6	460.4	+2.8	407.8	+2.0
Şubat/977	444.8	+0.9	467.3	+1.5	407.1	—0.2
Mart/977	449.1	+1.0	470.0	+0.6	414.3	+1.8
Nisan/977	465.5	+3.7	483.5	+2.9	435.5	+5.1

1977 yılının ilk dört aylık döneminde toptan eşya fiyatları genel indeksinin % 8.3 oranında 35.8 puanlık artış kaydettiği görülmektedir. Ama gruplar itibariyle incelendiğinde, Nisan ayında Aralık 1976'ya göre gıda maddeleri ve yemler indeksinin % 8 oranında 35.8 puanlık, sanayi hammaddeleri ve yarı mamûlleri indeksinin de % 8.9 oranında 35.7 puanlık artış kaydettiği anlaşılmaktadır. İndekslerin detayına inildiğinde, yılın ilk dört aylık dönemi itibariyle en yüksek fiyat artışlarının başta inşaat malzemeleri olmak üzere, hayvanlar, hayvan ürünleri, dokuma maddeleri, deriler ve madenler gruplarında olduğu görülmektedir.

Ankara ve İstanbul Geçinme İndekslerinde Aralık 1976'dan bu yana meydana gelen gelişmeler aşağıda gösterilmiştir.

Geçinme İndeksleri (1963=100)

Aylar	Ankara	Aylık Fark (%)	İstanbul	Aylık Fark (%)
Aralık/1976	404.0	—	464.2	—
Ocak/1977	408.4	+1.1	467.3	+0.7
Şubat/1977	425.4	+4.2	474.6	+1.6
Mart/1977	436.2	+2.5	486.5	+2.5
Nisan/1977	438.2	+0.5	492.4	+1.2

1977 yılının ilk dört aylık döneminde Ankara Geçinme İndeksi % 8.5 oranında 34.2 puanlık, İstanbul Geçinme İndeksi ise % 6.1 oranında 28.2 puanlık artış kaydetmiştir. Geçen yılın aynı döneminde Ankara Geçinme indeksi % 7.4, İstanbul Geçinme İndeksi de % 7.2 oranlarında yükselmişti.

Yılın ilk dört aylık dönemi itibariyle resmî fiyat indekslerinde görülen artışların, fiyatlar genel seviyesindeki gelişmeleri tam olarak yansıtmadığını belirtmekte yarar vardır. Bu durumun, indeksleri gerek kapsam, gerekse ağırlık bakımından gündelik yaşantımızı etkileyen mal ve hizmetleri temsil etmekten uzak oluşu yanında; başta petrol ürünleri olmak üzere bazı temel mal ve hizmetlerin fiyatlarının seçim öncesinde baskı altında tutulmasından ileri geldiği söylenebilir.

III — Ödemeler Dengisinin Başlıca Kalemlerindeki Gelişmeler :

Bu bölümde Ödemeler Dengesinin en önemli kalemlerini oluşturan ihracat, ithalat ve işçi dövizlerinin 1977 yılının ilk dört aylık dönemindeki seyri incelenmeğe çalışılacaktır.

a) ihracat :

1977 yılının Ocak-Nisan döneminde gerçekleştirilen ihracat, geçen yılın aynı dönemiyle karşılaştırmalı olarak aşağıdadır.

İ h r a c a t (Milyon Dolar)

Aylar	1977	1976	Mutlak Fark	Nisbî Fark(%)
Ocak	180.2	302.8	—122.6	—40.5
Şubat	155.5	223.8	— 68.3	—30.5
Mart	156.2	254.7	— 98.5	—38.7
Nisan	151.2	153.6	— 2.4	— 1.6
Ocak-Nis. Topl.	643.1	934.9	—291.8	—31.2

1977 yılının ilk dört aylık döneminde gerçekleştirilen ihracatın, geçen yılın aynı döneminden % 31 oranında yaklaşık 292 milyon dolar noksanlıkla, 643 milyon dolar düzeyinde olduğu anlaşılmaktadır. 1976 yılının özellikle ilk üç ayında gerçekleştirilen ihracat maddeler itibariyle incelendiğinde, önemli kısmının 1975 yılından devreden tarım ürünlerine ait olduğu görülecektir. Başka bir deyişle, 1976 yılına pamuk ve tütün gibi bazı ürünlerde kabarık stoklarla girilmiş olması yılın ilk üç ayında ihracatta geçici bir büyüme yaratmıştır. Bu nedenle, bu yıl ilk dört aylık dönemde ihracatta görülen % 31 oranındaki gerilemenin, büyük ölçüde geçen yılki arızî gelişme ile ilgili olduğu söylenebilir.

+Yılın ilk dört aylık döneminde gerçekleşen ihracat, yıl sonunda program hedefi olan 2.5 milyar dolara ulaşmanın çok güç olacağını göstermektedir.

b) İthalât :

1977 yılının Ocak-Nisan döneminde gerçekleştirilen ithalât, geçen yılın aynı dönemiyle karşılaştırmalı olarak aşağıdadır.

İthalât (Milyon Dolar)

Aylar	1977	1976	Mutlak Fark	Nisbî Fark (%)
Ocak	538.4	425.4	+ 113.0	+ 26.6
Şubat	405.3	320.0	+ 85.3	+ 26.7
Mart	461.4	502.1	— 40.7	— 8.7
Nisan	602.9	435.3	+ 167.6	+ 38.5
Ocak-Nis. T. 2.008.0		1.682.8	+ 325.2	+ 19.3

1977 yılının Ocak-Nisan döneminde gerçekleştirilen ithalâtın, geçen yılın aynı döneminden % 19.3 oranında 325.2 milyon dolar fazlalıkla yaklaşık 2 milyar dolara ulaştığı görülmektedir. Mart ayı dışında, bu yıl ithalâtın geçen yıldan belirli oranda yüksek tempoda seyrettiği anlaşılmaktadır.

Dört aylık ithalâtın madde grupları itibariyle dağılımı henüz bilinmemekle beraber, üç aylık sonuçlara göre bu yıl ithalât içinde en hızlı gelişmenin hammadde grubunda olduğu söylenabilir. Gerçekten, 1977'nin ilk üç aylık döneminde gerçekleştirilen ithalât içinde hammaddelerin payı belirli oranda artarken, yatırım maddelerinin payı azalmış, tüketim maddelerinin payı ise değişmemiştir. 1977 yılında gerek (x) toplam ithalâta görülen önemli gelişmeyi, başta ham petrol olmak üzere, dünya hammadde fiyatlarındaki artışlarla açıklamak mümkündür.

c) Dış Ticaret Dengesi :

1977 yılının Ocak-Nisan döneminde 643 milyon dolarlık ihracata karşılık 2 milyar dolar civarında ithalât yapılmış ve geçen yıl aynı dönemde 748 milyon dolar civarında olan dış ticaret açığı %

(x) Hammaddeler ithalâtında gerekse...

82.5 oranında artış kaydederek 1.365 milyon dolara ulaşmıştır. Bu yıl ilk dört aylık dönemde gerçekleştirilen ihracat, ithalâtımızın ancak % 32'sini karşılayabilmiştir. Oysa geçen yıl aynı dönemdeki ihracat ithalâtımızın % 55.6'sını karşılamakta idi.

Dış Ticaret Dengesi
(Milyon Dolar)
(Ocak - Nisan)

	1977	1976	Mutlak Fark	Nisbî Fark (%)
İhracat	643.1	934.9	—291.8	—31.2
İthalât	2.008.0	1,682.8	+325.2	+19.3
Dış Tic. Deng.	—1.364.9	—747.9	+617.0	+82.5
Dış Tic. Hacmi	2.651.1	2.617.7	+ 33.4	+ 1.3
İhracat/İthalât (%)	32.0	55.6		

1977 yılının ilk dört aylık döneminde ihracat hacminde % 31 dolayında gerileme olmasına rağmen, ithalât hacminde % 19 dolayında artış meydana gelmesi, **T.C. Merkez Bankası'nın döviz** rezervlerinin önemli oranda azalmasına yol açmıştır.

Nitekim, 1976 yılı sonunda 989 milyon dolar olan Merkez Bankası net altın ve konvertibl döviz rezervlerinin Nisan 1977 sonunda 574 milyon dolara gerilediği görülmektedir. Döviz rezervlerinin kritik denilebilecek bir düzeye inmesi, önümüzdeki aylarda ithalât hacminin bu tempoda sürdürülmesinin güçleşeceğini ve kısa sürede döviz durumunu düzeltecek tedbirleri alınamadığı takdirde ithalâta zorluklarla karşılaşılabilceğini göstermektedir.

d) İşçi dövizleri :

Son yıllarda ödemeler dengemizin önemli unsurlarından biri haline gelen işçi dövizlerinde 1977 yılında, geçen yıla göre % 15 oranında 37.1 milyon dolarlık gelişme kaydedildiği görülmektedir. Ocak-Nisan döneminde gerçekleşen işçi dövizleri girişleri, geçen yılın aynı dönemiyle karşılaştırmalı olarak aşağıdadır.

İşçi Dövizleri
(Milyon Dolar)

Aylar	1977	1976	Mutlak Fark	Nisbi Fark (%)
Ocak	75.4	70.9	+ 4.5	+ 6.3
Şubat	69.4	57.3	+12.1	+21.1
Mart	70.6	58.5	+12.1	+20,7
Nisan	67.7	59.3	+ 8.4	+14.2
Ocak-Nis. Topl.	283.1	246.0	+37.1	+15.1

Ocak-Nisan döneminde gelen işçi dövizleri 1976'nın aynı dönemindekinden % 15 oranında yüksek olmakla birlikte, 1975 yılının ilk dört aylık dönemiyle karşılaştırıldığında % 22.9 oranında 83.9 milyon dolar düşük olduğu görülmektedir.

Önümüzdeki aylarda işçi dövizî girişlerinin olumlu yönde gelişmesinin, gerçekçi bir kur politikası uygulanarak TL.sının aşırı değerlendirilmesinin önlenmesine, başka bir deyişle resmî kur ile serbest piyasa fiyatının birbirine yaklaşmasına bağlı olduğu söylenebilir.

DIŞ BASINDAN :*Fransa'da yabancı işçilerin
geri dönüşü özendiriliyor***Sinan DEMİRDÖĞEN**

Ülkedeki büyük göçmen işçi kitlesini azaltmak için Fransa'nın almaya başladığı son önlemler bir açıdan oldukça acımasız görünebilir. Koşulların zorlaması sonucu yabancı çalışanların ülkeye akmasına artık hoşgörülle bakılmamakta. İşsizlik tehlikeli boyutlara ulaşmakta ve bu nedenle yabancı işçilerin Fransa için özveride bulunma zamanı gelmiş bulunmakta. Sorunu değişik bir açıdan gören yabancı işçilerden Kuzey Afrikalı ve Portekizliler yeni önlemleri «li-mon politikası» olarak nitelemekteler; suyunu sıkıp, atmak.

Ancak Fransız yöneticileri sorunu bu denli çirkin bir biçimde kabul etmemektedirler. Yabancı işçilerin Fransız sanayiine akımı 1960 ların olayıdır. Bu işçiler, ortalama Fransız yurttaşının hor görmeye başladığı, az ücretli, yapı, yol yapımı, otomobil yapımı ve çöp toplama gibi işleri doldurmuşlardı. Yapı kesiminde her beş işçiden ikisi yabancıydı. Şu sıralarda ise, Ortak Pazar dışından gelen işçi

akımına üç yıldan beri yasak uygulanmakla birlikte, sayıları 2 milyon dolayında ve ülkenin işgücünün % 9 unu oluşturuyorlar. Örneğin Fransa'nın en büyük şirketi Renault'da bazı yapım bantlarında tümüyle yabancı işçiler çalışıyor. Fransızlar formen ya da daha iyi sayılabilecek görevlerdeler.

Birçok göçmen işçi en düşük yasal ücrette-«Smic» olarak bilinir ve ayda 1.600 FF (320 dolar)dır- çalışmaya gönüllü olduğu halde, Smic karşılığında ağır kol işi yapmayı kabullenen çok az Fransız vardır. Bir yabancı işçi için böyle bir işi yeğlemek üç nedene bağlıdır: Birincisi her şeyden önce bir iştir, parası anavatanında aldığından fazladır ve ayrıca Fransa'nın toplumsal güvenlik düzeninden yararlanma olanağı vardır. Ayrıca Fransa onlara ailelerini yanlarına getirme olanağı da sağlamıştır.

Ancak şimdi ülkede işsizlik 1 milyon kişiyi aşan bir kapsam gösteriyor ve yıl sonuna kadar 1-2 milyonu bulabilir. Yabancı işçiler arasında İspanyollar ve Portekizliler dışında Fransız toplumuna uyabilen yok. Bu nedenle de Fransızlar kendileri aynı işlerde çalışmayı istememiş olmalarına karşın yabancılar Fransızlardan iş kapan kişiler olarak görüyorlar.

Yabancılar karşı tepkinin ilk biçimi Raymond Barre hükümetinin her işsiz yabancıya ülkesine dönmesi koşuluyla 10.000 FF (2.000 dolar) ikramiye önermesiyle ortaya çıktı. Yeni açıklanan işsizliği önleyici planla bu ikramiyenin daha iyi durumdaki göçmenler için 15.000 FF na çıkması olası. Hükümetin amacı yabancı işgücünü 250.000 kadar azaltmak ve başlangıçta 80.000 göçmenin işsiz olarak kaydolmaları bu açıdan umut verici. Fransız hükümeti bu uygulamada zorlayıcı bir unsur bulunmadığını öne sürmekle birlikte yabancı ülkeler aynı düşüncede değiller. Cezayir işçi derneği uygulamayı utanç verici olarak niteliyor; Fransa'da ortalama göçmen işçi ücretinin ayda 2.200 FF olduğunu hesaplayarak, hakça bir gönderme ikramiyesinin 26.000 FF (5.200 dolar) yani bir yıllık ücret tutarı olması gerektiğini öne sürüyor.

Ülkelerine dönmeyi yadsıyan yabancıların yanında, ülkelerine dönmek zorunda olanlardan utanıp işsizlik kaydı yaptırmayanlara da rastlanıyor. Ancak sonuçta sanayinin bugünkü yapısı durumda etki-

lenecektir. Renault ve Citroen gibi göçmenlerin yoğun bulunduğu Paris'te kurulu ana oto yapımcısı firmalar bazı işletmelerini taşraya taşımayı düşünüyorlar. Üretim bantlarında yabancı işçilerin yerini alacak yerli Parislileri bulmanın zor olduğunu kavramış durumdalar. Fransa'nın, abartmasız da olsa mevcut rekabet gücünü yitireceğini düşünen iş çevreleri de var. İşçinin uyuğu değişince üretim maliyetlerinin artacağı kuşku götürmez. Fransa'da halen 450.000 dolayında Portekizli, 300.000 dolayında Cezayirli, 250.000 dolayında İspanyol, 100.000 dolayında İtalyan, 80.000 dolayında Faslı, 400 bin dolayında da Türk, Yunan, Yugoslav ve çeşitli yabancı işçi vardır.

Londra Artık Wall Street'i İzlemiyor

Wall Street ile Londra borsası arasında karşılaştırma yapılırken önceleri, Wall Street gider Londra izler, denilirdi. Şimdi bu eski varsayım geçerliliğini yitirmiş gibi görünüyor. Londra borsasında fiyatlar artarken Wall Street eski düzende konumunu koruyor.

Financial Times'in normal sanayi endeksleri Mayıs'ın sonuna doğru 1977'nin yüksek düzeylerinden birine 477,4'e ulaşırken geçtiğimiz sonbaharın alt noktasından % 80'lik bir artış kaydetmiş bulunuyor. Devir oranı ise bir ay öncesine kıyasla iki kat artmış durumda.

Londra'da akılcı bir yatırımcı için uzun bir süreden beri görülmedik biçimde pay senetleri umut veriyor. 1977'nin başında bir günlük para getirisi (yield on overnight money) % 15'ti ve Financial Times'in 500 pay senedinden oluşan endeksinin ortalaması aynı dönemde % 6,25 dolayındaydı. Bu fark nedeniyle yatırımcıların pay senetleriyle uğraşmaları gereksizdi. Ancak fark gittikçe daralmakta ve marjinal sayılabilmektedir. Şimdi ortalama olarak pay senetleri % 5,25 verirken, günlük getiri olarak parasından % 6,5-7 kazanan yatırımcı şanslı sayılmaktadır. Böylece de iyi senetlerden % 7-8 kazanma olanağı varken parayı sokağa atmaya bir gerek yok, gibi bir düşünce yaygınlaşıyor. Senetlerin çekiciliğine direnmek oldukça zor.

Ancak halen senetlerle uzun süreli «gilt»ler arasında genişleyen bir getirici açığı var. Böyle bir yatırımda yüksek bir getiri beklemek olağan çünkü enflasyon oldukça ürkütücü.

Amerika'da işaretleri görüldüğü gibi faiz oranları bir artmaya başlarsa şimdiki canlı Londra borsasının temelleri sarsılabilir. Belki Kuzey Denizi petrolü şimdilik temeli bir süre değiştirmeden koruyabilir. Mayıs başında açıklanan Nisan İngiliz cari hesap fazlasının (111 milyon Sterlin) son beş yılın en iyisi olmasına karşın önümüzdeki aylarda yinelenmesi beklenemez. Ancak yine de İngiltere ödemeler dengesinin düzelmeye başladığına işarettir. Böylece dünyada faiz oranlarında genel bir yükselme İngiltere'nin döviz kurunu koruması için âcil para istemlerine yol açmayabilir.

Borsanın durumunun değişmesi belirsizliklere yol açabilir. Petrol üretiminde bir grev bunun nedeni olabilir. Fakat halen pay senetlerinin ucuz olduğu söylenebilir mi, bunu saptamak için fiyat/gelirler oranına bakılabilir. Bu oranın ortalaması 10'un altındadır. Bazı şirketlerinki daha da düşüktür. Örneğin Shell 5,7, Babcock ve Wilcox 5,3 BAT 6,3 oranındadır. Böylece kısa dönemli yatırımlar kullanılabilirliğini sürdürmektedir.

Kalkınmakta olan ekonomimizde yatırım dağılımı ve teknik seçimi ()*

Prof. A. K. DASGUPTA
New Delhi, Hindistan

Çeviren : Kaya ARDIÇ

Derneşik düzeyde optimal yatırım oranı saptandıktan sonra, plânlama süreci içinde karşılaşılan ve çözümü gereken temel sorun, yatırımların kesimlerarası dağılımı ve teknik seçimi sorunudur.

Yatırım Dağılımı ve Pazarlanabilir Artık Sorunu

Eğer yatırım kaynakları bir kullanım almaşığından diğerine serbestçe kaydırılabilseydi, toplam yatırımların farklı kullanımlar arasındaki optimal bileşimi diye bir sorun söz konusu olmayacaktı. Plânlama sürecinde yatırımların kesimlerarası dağılımı, aslında kaynakların özgüllüğü ile ilintilidir.

Sorun değişik açılardan ele alınabilir. Biz burada kalkınmakta olan ülkeler için en temel ve can alıcı sorun olan, yatırımların sana -

(*) A. K. Dasgupta. **Economic Theory and The Developing Countries**. New York St. Martin's Press, 1974, (Ch. 6. pp. 59-67)

yi ve tarım kesimleri arasındaki dağılımı üzerinde durmak istiyoruz.

Sorun, küçük ve modern bir endüstri kesimi ile büyük ve geniş ölçüde beslenme için üretim yapan geri kalmış bir tarım kesiminden oluşan ikili (dualist) yapıya sahip her ekonomi çerçevesinde ele alınmaktadır.

Böyle bir ekonominin sanayileşmesinde, sanayi ve tarım yatırımlarına verilecek göreceli öncelikler sorunu önemli bir politika konusu olmuştur. Örneğin genellikle herkesin üzerinde anlaşır görüldüğü noktada, böyle bir ekonominin sanayileşmesi için yatırılabilir kaynakların, eğer tümü değilse, çok önemli bir kısmının modern kesime yatırılması gerektiğidir. Tarımsal yatırımlara, bu görüşe göre, ancak kalkınmanın daha sonraki aşamalarında bir öncelik tanınabilir.

Bir sanayileşme programı, her şeyden önce, ilk olarak, yatırım ve tüketim mallarından oluşan modern kesimin çıktısını artırmayı amaçlar. Bu çıktı artışı, hem mal ve hizmetler akımını, hem de sermaye stoğunu arttırarak, gelecekteki tüketim olanaklarını da genişletecektir. Fakat, sanayi kesimindeki bu çıktı artışı, kentlerdeki işsizler arasından ya da tarım kesiminden kaynaklanacak daha geniş bir işgücünü gerektirecektir. Bu işgücü düşük düzeydeki ücretlerinin büyük bir kısmını, tarım kesiminin ürettiği yiyecek ve besin maddelerine harcayacak ve böylece bir kurumdan diğerine yiyecek malları transferi ortaya çıkacaktır. Burada genellikle «pazarlanabilir artık» sorunu sözkonusudur.

Tarım kesiminden sanayi kesimine «pazarlanabilir artık» aktarımının birçok yolları vardır. Birincisi, bu aktarımın, açık pazarda, sanayi tüketim mallarının yiyeceklerle değişimi yoluyla yapılmasıdır. Ancak, gerikalmış tarım kesiminin yiyecek maddeleri üretimi, giderek genişleyen sanayi kesiminin talebini karşılayamayacaktır. Böyle olunca da, zaman içinde nispi fiyatlar sanayi mamulleri aleyhine dönecek, yani bir birim yiyecek maddesi için daha çok sanayi çıktısı gerekecektir. Bu ise tarım kesiminden yapılacak «artık aktarımı» sorununu daha da güçleştirecek ve enflasyonist sonuçlar doğuracaktır.

Gerçi yüksek yiyecek fiyatları, pazara sürülen yiyecek maddeleri arzını kamçılayabilir ama, aynı biçimde yiyecek malları üreticileri üzerindeki gelir-etkisi yoluyla, bu kesimin iç tüketiminde bir artışa da

yol açabilir. Ayrıca, eğer fazla işgücü nedeniyle sanayi reel ücreti kurumsal olarak yiyecek maddeleri cinsinden saptanırsa, yüksek yiyecek fiyatları, sanayi ücret oranını da artıracaktır. Bu ise, sanayi kesiminin yatırılabilir artığını kısararak büyüme hızını bile düşürecektir.

Salt serbest pazara dayanmak yerine, kuşkusuz, hükümetlerin bu tarımsal artığı kontrol altına almasının başka yolları da vardır. Örneğin, hükümet monopsoncu gücünü kullanarak, sabit düşük fiyatla yiyecek malları satın alabilir. Fakat bu politika tarım kesiminde pazarlanabilir artığın büyük bir kısmını kontrol eden zenginlerin şiddetli muhalefetiyle karşılaşacaktır. Sovyet planlamasında bu tür muhalefetin çıkardığı güçlükler ve aksaklıklar hatırlardadır. Kaldı ki, kalkınmakta olan ülkelerde tarım kesiminin zenginlerinin hükümetler üzerindeki etkisi, bir zamanlar Sovyetler Birliği'nde olduğundan çok daha güçlüdür. Bu nedenle bu tür bir politikanın başarı kazanma olasılığı oldukça zayıftır.

İkinci alması «vergileme yoludur. Tarımsal gelir ya da mülkiyet üzerindeki roğrudan vergiler bu kesimin satın alma gücünü düşürerek ürünlerinin daha büyük bir kısmını satmaya zorlayabilir. Sanayi tüketim malları ya da tarımsal girdiler üzerindeki dolaylı vergiler ise, tarım kesiminin sattığına oranla sanayi kesiminden alacağını daha pahalı yapacağı için, değişim oranlarını (terms of trade) tarım kesimi aleyhine sanayi kesimi lehine etkileyecektir.

Üçüncü bir alması «fiyatlama» politikasıdır. Pazarlanabilir artık sorunu açısından fiyatlama politikası sanayi ve tarım arasındaki değişim oranlarını tarım aleyhine etkileyerek işleyebilir. Fakat pratikte bu politika ancak tarım kesiminin modernleştiği aşamada anlamlı bir rol oynayabilir. Kimyevi gübre ve diğer verim artırıcı girdiler kullanan bir tarım kesimi için sınai ürün fiyatlarına yapılacak zamların kuşkusuz bir anlamı olacaktır. Ne var ki bu da diğer politika hedefleriyle çelişebilir. Bu durum sorunun karmaşıklığını göstermektedir.

Bazı kalkınmakta olan ülkelerin seçtiği bir yol da, gelir vergisi toprak vergisi, sulama bedeli vb. köylülerin devlete olan borçlarını tam olarak ödemelerinin sağlanması olmuştur.

Ayrıca, pazarlanabilir artık ile ilgili bir diğer çözüm de sınai ürün

ya da tarım kesiminde üretilen ham maddeler karşılığı yiyecek maddelerini dışardan ithal etmek yoluna gitmektedir. Bu almasığın sakıncası, hemen akla geleceğı gibi ithal edilecek yiyecek maddelerinin ham maddeler ve yatırım malları ithalinde kısıtlamalar pahasına olacağı ve dolayısıyla sanayi çıktı büyüme oranını olumsuz etkileyeceğidir.

Sonuç olarak, sanayileşme için gerekli tarımsal artık en sağlıklı biçimde daha yüksek tarımsal üretim sonucu elde edilebilecek yiyecek maddeleri arzındaki artışla sağlanabilir. Daha yüksek tarımsal üretim ise, sulama, gübreleme, suni tohum v.b.g. tarımsal girdiler için yapılacak yatırımlarda bu artışı gerektirir. Verimliliğın düşük düzeyi verilmişken tarımın gerektirdiğı bu yatırım önemli boyutlara varabilir ve kısa dönemde yatırımların sanayiden sapmasına yol açabilir (*). Yakın zamanlarda yapılan tartışmaların genellikle vardığı sonuç, pazarlanabilir artık konusunda kalkınmakta olan ülkelerin izleyebileceğı en iyi uzun dönem politikasının bu olduğudur. Sanayi politikasının hedefi, pazarlanabilir artık sorunu çözümlenmeden, ne pahasına olursa olsun ille de tüm yatırımların sanayi kesimine yönltilmesi değildir. Fakat açıktır ki toplam yatırım oranı yükseltme güçlükleri bilinirken sorunu çözmeye yönelik diğer politika önerilerinin de gözönünde tutulmasında yarar vardır.

Teknik Seçimi

Kalkınmakta olan ülkeler için nasıl bir üretim tekniğı seçilmesi gerektiğı iktisat literatüründe üzerinde en çok tartışılan sorunlardan biridir. Genellikle sorun, optimal «sermaye-yoğun» üretim tekniğinin seçimi biçiminde alınmaktadır.

Geleneksel olarak, teknik seçimi sorunu statik kaynak dağılımı teorisi çerçevesi içinde düşünülmektedir. Bu yaklaşıma göre, üretimde kullanılacak olan sermaye ve emeğın nispi miktarları, bir yandan üretimdeki marjinal ikame oranları, diğer yandan da nispi fiyat-

(*) Bu, tek başına pazarlanabilir artık sorunu çözmeye yetmez. Ne var ki yiyecek malları üretimindeki artış imalat sanayiine oranla yiyecek malları fiyatını düşürecek ve değişim mekanizması yardımıyla tarımdan çıkarılması gereken bu artığı kolaylaştıracaktır.

ları tarafından belirlenir. Planlama açısından, faktör fiyatları, mutlaka piyasa fiyatlarıyla özdeşleşmesi gerekmeyen «toplumsal fırsat maliyetleri» dir. (social opportunity costs). Emek fazlası olan ikili bir yapıya sahip ekonomide bilindiği gibi emeğin toplumsal fırsat maliyeti düşüktür. Böyle olunca, teknolojinin elverdiği ölçüde emeği sermaye ile ikame etmekten toplumun kazançlı çıkacağı ileri sürülebilir. Sonuç olarak, az gelişmiş ülkelerin, emeğin sanayi kesimindeki marjinal fizik ürünü negatif olmadığı sürece, daha çok emek-yoğun üretim tekniği seçmelerinin uygun olacağı savlanmaktadır.

Bir başka açıdan da, üretim olanaklarının emek yönünden bir kısıtlamaya bağlı olmadığı bir ekonomide toplumun genel çıkarı açısından optimum üretim tekniğinin, minimum sermaye/ürün oranı veren (yani en az sermaye ile en çok ürün elde etmeye yönelik) üretim tekniği olduğu söylenebilir.

Bu görüşün sınırlılığı, planlamacıların kurumsal sınırlamalar yüzünden ekonomi üzerinde yeterince denetleme olanaklarına sahip olmadıkları için tasarruf oranını istenilen düzeye çıkaramadıkları sürece, teknik seçimi ile tasarruf oranının birbirlerine kaşılıklı bağlı olmasından ileri gelmektedir.

İkili yapıya sahip bir ekonomide planlama, toplam tasarruf oranını toplumsal bakımdan gerekli miktarın altında tutan teknik ve kurumsal sınırlamalara tabidir. Bu oranı yükseltmek isteyen planlamacılar önce modern kesime bakarlar. Reel ücretlerin düşük düzeyi verilmişken, pratik olarak ücret gelirlerinin tümü tüketime harcanacaktır. Modern kesimden elde edilmek istenen yatırılabilir kaynakların miktarı ise bir yönden ücretlerle, diğer yönden de yatırımların sermaye yoğunluğu derecesi ile ilgilidir. Örneğin, bol emek-az sermaye gerektiren bir proje ile, tersine, bol sermaye-az emek gerektiren bir proje arasında seçim söz konusu olsa, emek-yoğun projenin seçimi göreceli olarak daha yüksek tüketim ve daha düşük tasarruf oranı yaratacaktır. Bu nedenle üretim tekniği seçimi tasarruf oranı ile birlikte ele alınmak zorundadır. Kaldı ki, emek-yoğun üretim tekniği seçiminin belirli bir zaman dilimi içinde zorunlu olarak daha yüksek tüketim ya da istihdam yaratacağı da doğru değildir. Burada sorun belirli bir devre için alması üretim teknikleri seçimine bağlı olan tüketim akımını hesabedebilmektedir.

Üretim tekniği seçimi ile ilgili olarak tasarruf oranına verilen önemli bir başka biçimde açıklamak da olasıdır. Net çıktının bir kısmı tüketilmekte bir kısmı ise tasarruf edilmektedir. Tasarruf ile tüketimin nispî oranları, kendi içinde seçilen üretim tekniğinin sermaye yoğunluk derecesine bağlıdır. Ekonomi üzerindeki sınırlayıcı koşullar nedeniyle tasarruf oranının optimal düzeyin altında kaldığını söylemek tüketim karşısında tasarrufa ağırlık verilmesini istemek demektir. Optimal üretim tekniği de tasarruf (yatırım) ve üretimin bu nispî ağırlıklarına bağlı olacaktır.

Yatırım planlamasında karşılaşılan güçlüklerden biri de «**geleceğin belirsizliği**» olgusunu hesaba katmak konusundaki başarısızlıktır. Her hangi özgül bir tekniğin seçimi sonunda yatırım projesinden elde edilecek çıktı ya da kâr oranı başında kesinlikle tahmin edilememektedir. Bu olgunun iktisat politikası açısından önemli sonuçları vardır. Bunlardan ikisi üzerinde özellikle durmak gerekir. Birincisi, emek-yoğun teknikleri teşvik eden politikaların toplumsal bakımdan arzu edilirlilik decesi üzerindeki etkisidir. Emek-yoğun teknikler çoğu kez istikrarsız ürünler verirler. Örneğin kalite yönünden çeşitlilik gösterirler. Bunun ise toplumsal maliyeti çok yüksek olabilir. Tekstil konusunda emek-yoğun teknik kullanan ülkelerin ihracat pazarlarını yitirdikleri sık sık görülmektedir. Teknik seçiminde bu maliyetlerin de göz önünde tutulmasında yarar vardır.

İkincisi, üretim tekniğinin değişebilir nitelikteki çeşitli koşullara uyum gösterebilirlik derecesinin kendi başına bir erdem sayılması gerektiğidir. Önemli üretim girdilerinin sağlanması ya da fiyatları konusunda önceden kestirilemeyen beklenmedik önemli değişmeler ortaya çıktığında bu durum karşısında kolaylıkla uyum gösterebilir bir üretim tekniğinin üstünlüğü ve yararı açıktır.

Son olaak, teknik seçimi sorununun ancak ortada seçilecek bir-çen çok teknik söz konusu olduğu zaman önemli olduğunada değişmek gerekir. Bazılarınca böyle bir durum yoktur. Gerçekte, sorun, emek ile sermayenin birbiri ile ikame edilebilirlik derecesiyle ilgilidir.

Neo-klâsik iktisat teorisine göre, sermaye ile emek birbirleri ile sonsuza kadar ikame edilebilirler. Çıktı birimi başına sermaye/emek oranı ile ölçülen sermaye yoğunluğu, sonsuza kadar sıralanabilir sü-

rekli bir değişkendir. Bu sıralama içinde, seçim istendiği gibi yapıla bilir. Bunun karşıtı görüşe göre ise, belli bir ürünü üretmek için söz konusu olabilecek almasıık üretim tekniklerinin sayısı ihmal edilebilecek ölçüde önemsizdir, çünkü kalkınmış olsun kalkınmamış olsun, ülkeler arasında aynı sanayi içinde üretim teknikleri birbirine çok benzemektedir. Bizce her iki görüş de abartılmıştır.

Modern imalat sanayiinde, gerek temel üretim süreci gerekse üretim donatımı genellikle ham maddelerin bulunabilirlik derecesi ve istenilen bileşimi tarafından belirlenirler. Bu düzeyde, üretim tekniği seçimi için büyük bir sorun yoktur. Ancak, ayrıntılarda ve destekleme kolaylıkları konusunda farklılıklar olabilir. Örneğin demir-çelik üretimi söz konusu ise üç fırınlı mı, yoksa dört fırınlı bir üretim yöntemi uygulanacağı konusunda bir seçim yapılacaktır.

Buna karşılık, diğer faaliyet dallarında, özellikle ulaştırma bazarlar ve inşaatla oldukça geniş almasıık üretim teknikleri bulunabilir.

Teknik seçimi konusunda ileri sürülen görüşlerden biri de, günümüzde var olan modern teknoloji emeği kıt, sermayesi bol gelişmiş batı ülkeleri tarafından ortaya çıkarıldığı için az gelişmiş ülkelerin, modern teknoloji yerine kendi koşullarına daha uygun düşecek olan «ara teknoloji» geliştirmeleri gerektiğidir.

Bu görüş, statik kaynak dağılımı teorisine dayanmaktadır ve daha yukarıda kısaca değindiğimiz gibi oldukça eleştirmelidir. Kaldı ki, yeni bir «ara teknoloji» için girişilecek araştırma ve çalışmalar oldukça pahalı, sermaye-yoğun yatırımları gerektiren ve gelecek yönünden belirsizlikler taşıyan bir girişim niteliğindedir. Kalkınmakta olan bir ülkenin böyle bir politika izleyip izlemeyeceği başlı başına bir yatırım planlaması sorunudur. Ayrıca «ara teknoloji» konusunda ki deneyler de oldukça umut kırıcı sonuçlar vermiştir. «Ara teknoloji» ler daha düşük sermaye/emek oranı verirken, çıktı birimi başına hem daha çok sermaye hem de daha çok emek gerektirmektedir. Sonuç olarak, teknik seçiminin, daha genel bir sorun olan proje seçiminin bir parçası olarak, kalkınma planları açısından önemi iktisat teorisinin vurgulamak istediği ölçüde değildir.

Sonuç

Planlama sorununu, temelinde, doğru yatırım kararları alabilmek sorunu olarak görüyoruz. Bu da, son yıllarda bazılarınca eleştirilse bile, sermaye birikiminin öneminden ileri gelmektedir.

Yatırım planlamasının shirli bir formülü yoktur. Hangi yöntemlerin doğru olduğu ülkelere ve ülkeler içinde de zamana göre değişecektir. Bununla birlikte, yatırım planlamasında ister genel düzeyde, ister kesim düzeyinde, isterse de proje düzeyinde olsun, girdi-çıktı, doğrusal programlama, fayda/maliyet analizi gibi belirli tekniklerin kuşkusuz yararları vardır.

Kitap Eleştirileri

Ömer GÖKAY

«DİŞ YARDIM VE EKONOMİK ETKİLERİ, TÜRKİYE 1960-1970»

Yazan Zafer Z. Başak

Hacettepe Üniversitesi Yayınları C. 16. Ankara 1977.

Dış yardım konusunda çalışmak isteyen Türk İktisatçılarının basuracağı özgün çalışma sayısı çok azdır. Prof. B. Tuncer'in 1963'de yayınladığı «İktisadi Yardımlar ve Kalkınma Meselesi», Prof. İ. Türk'ün «İktisadi gaye ile yapılan Yardımlar» ve İ. Ü. Maliye Enstitüsünün 1966 yılında yayınladığı «İktisadi Gelişme ve Dış Yardımlar» derlemesi, tümüyle konuya tahsis edilmese de Cahit Kayra'nın «Dış Finansman Teknikleri» (İ. Ü. 1970) başvurduğumuz sınırlı kaynaklardır. Dr. Başak bu çalışması ile iktisat kitaplığının bu alandaki boşluğuna katkıda bulunmaktadır.

Dr. Başak, araştırmasının başında (S. 2) dış yardımlara karşı olan tutumunu ortaya koymaktadır; dış yardım (sürekli büyüme süreci yaratmak için) vazgeçilmez bir öge değildir, ancak diğer (kalkınma) ögelerden bazılarının gerçekleşmesini kolaylaştırıcı bir etkisi olabilir» demektir. Bu çerçeve içinde yazarın cevaplandırılmaya çalıştığı ana soru 1960-70 döneminde Türkiye'nin sağlamış

olduğu dış yardımların kalkınma çabamızı nasıl etkilediğidir. Kanti-tatif teknikler yardımıyla soru cevaplandırılmaktadır.

Çalışma iki bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde okuyucuya tanımlar ve konunun incelenmesi için gerekli aletler verilmektedir. Bu bölümde benimsenen yaklaşım biçimi dış yardımların Neo-Klasik Kalkınma İktisadi Sorunsal çerçevesinde muhtemel teorik etkilerini saptamaktadır. Ayrıntılı biçimde üzerinde durulan diğer bir konu da dış yardımların tarihsel gelişmesi ve yardım türlerinin sınıflandırılmasıdır.

Araştırmanın ikinci bölümünde dış yardımlar ile Makro büyü-lükler arasındaki karşılıklı etkiler ve dış yardımların Türk ekonomi-sindeki verimliliği üzerinde durulmaktadır.

Araştırmacı, ikinci bölümde çeşitli hipotezleri gözden geçirirken toplam yatırımları içinde dış yardımın ortalama payı % 15'dir de-mektedir (S. 83). Bununla beraber 1960-70 döneminde yatırımlar ile dış yardımlar arasında ilişkiyi regresyon denklemi ile hesapladığı-nda şöyle bir sonuca ulaşmaktadır; «..... Türkiye'de yatırım ve dış yardımın 1960-70 mutlak değerler; ya da nispi büyüme oranları ara-sında bir bağıntı bulunmamaktadır» demektedir. (S. 85) Bizce birbir-leriyle çelişkili bir sonuç, regresyon neticeleri daha ayrıntılı yorum-a tabi tutulmadığında, ortaya çıkmaktadır.

Dr. Başak, dış yardım verimliliğini yardımın yarattığı ek gelir tu-tarının dış faiz ödemelerine oranı olarak tanımlamaktadır. Bu tarife göre 1960-69 döneminde ortalama verimlilik 1.50 olmaktadır. Çalış-manın sonucu şöyle neticelenmektedir :

«Türkiye aldığı yardımlar nedeniyle faiz olarak ödenen her lira-ya karşılık 1.50 liralık ek gelir yaratılmıştır. Bu durumda, yardımın maliyeti sağladığı yarardan azdır ve dolayısıyla dış yardımların bu dönemde Türkiye ekonomisine olumlu bir etkide bulunduğu anlaşı-lmaktadır.»

Araştırmanın neticeleri, muhtemelen çoğumuzun kafasında be-lirlenmiş sorunların berraklaşmasına yardımcı olacaktır. Dr. Başak'-ın çalışmasında incelemediği, dış yardımların gelir bölüşümü üze-rindeki etkileri, dış bağımlılık, dış yardımların sanayileşme biçimi ile

ilgisi ve bunla gibi konular hâlâ cevap beklemektedir. Dr. Başağa bu çalışmasını bizlere sunduğu için teşekkür ederiz.

«MARKİST İKTİSAT TEORİSİ

Yazan Meghnad Desai.

Çeviren : Nail Satlıgan.

Birikim Yayınları, İktisat Teorisi

Dizisi : No 1, İstanbul, 1977.

Dr. Desai'nin kitabını Asaf Savaş Akat sunmaktadır. Sunuşun okuyucuya vurguladığı nokta, Marxist İktisadın yaşayan bir teori olduğu ve 1860'lardan bu yana teorik düzeyde ve toplumsal pratikte önemli gelişmelerin olduğu ve yaşayan iktisat teorisinin bu gelişmelere ilgisiz kalamıyacağıdır. Desai'nin çalışmasını bu anlayışa başlangıç olabilecek bir atılım olarak takdim etmektedir.

Kitap yirmidokuz bölümden meydana gelmektedir. İlk bölümlerde Marxist İktisadın Klasik ve Neo-Klasik iktisattan farkı vurgulanmakta ve Marxist değer teorisinin benzersizliği ortaya konmaktadır. Ayrıca Marxist analiz için gerekli kavram ve analiz araçları açıklanmaktadır. Marxist iktisatçılar için daima sorun yaratmış olan döngü-şüm sorunu tarihi ve çağdaş tartışmaları ile yoğunluğuna sekizinci ve onikinci bölümler arasında incelenmektedir. Diğer bölümlerde genişliyen - yeniden üretim modeli ve Rosa Luxemburg'un yaptığı eleştiriler özetlenmektedir. Yirmiikinci bölümde azalan kâr haddi ve Gillman'ın bu anlamdaki çalışması üzerinde durulmaktadır.

Anglo-Sakson iktisat dünyasında yaygın ve genel kanı Hicks-Samuelson öğretisi ile özetlenen Modern - Neo - Klasik (veya Neo-Klasik) iktisadın sağlam içsel tutarlılığa sahip olduğudur. İngiltere'deki Cambridge iktisatçılarının öncülüğünde Modern - Neo - Klasik büyüme ve bölüşüm teorisine yapılan eleştiriler 1966 yılında karıtlanınca (Symposium : «Paradoxes in Capital Theory» Quarterly Journal of Economics, 1966). teorisinin içsel tutarlılığından önemli şüpheler başlamıştır.

Bu dönemin radikal Anglo-Sakson iktisatçıları ve öğrencileri Cambridge iktisatçıları ile birlikte Modern-Neo-Klasik teoriyi eleştiren Marxist çalışmalara da ilgi duymuşlardır. Bu ilgiyi uyaran diğer

bir etkende teoriyi tutarlı kılacak bazı varsayımların Marxist iktisattan alınmasıdır (*). (Samuelson, «Parable and Realism in Capital Theory: The Surrogate Production Function», Review of Economic Studies, 1962).

Desai'nin çalışmasında bu ilginin ortaya çıkardığı, daha ziyade Hick-Samuelson geleneğinde yetişen öğrenciler için hazırlanmış ve Londra Üniversitesinde okutulan ders notlarıdır. Yazarın kendisinde bu gelenekte yetişmiş, sonradan Marxist iktisadı kendisine çalışma alanı seçmiş bir iktisatçıdır. Felsefe ve ekonomi politik kültürüne, Marxist gelenekle yetişmişlerin alışageldikleri ölçüde hakim olmıyan ve çalışmasını Marx'den yeterli alıntılarla desteklemiyen bir yazar görünümündedir. Buna mukabil Dr. Desai, çağdaş Marxist ve Neo-Klasik analize çok hâkimdir. Kitap, iktisat eğitimi görmüş ve Marxist iktisata ilgi duyanların çok yararlanacağı bir çalışmadır. Diğer okuyucular için kitapta tartışılan bir çok konu havada kalacaktır.

İSTATİSTİK EL KİTABI, I, II, III, IV, V.

Yazan : Doç. Dr. M. Kemal Yoğurtçugil İstanbul, 1977.

Beş kısımdan meydana gelen el kitapları dizisini Dr. Yoğurtçugil kendi olanakları ile yayımlamıştır. El kitapları öğrenciye yardımcı kitap ve günlük işlerinde istatistik kullanma zorunluğunda olacak, istatistik temelleri olmayan, okuyuculara yardımcı olmak amacıyla yayımlanmıştır.

Birinci el kitabında derleme, gözlem, birim, kütle gibi ana kavramlar açıklanmaktadır. Tüm açıklamalar soru-cevap şeklinde yapılmaktadır. İkinci el kitabında ortalamalar - dağılma ve asimetri ölçüleri, müteakip el kitaplarında zaman serileri ve istatistik ilişkileri örneklerle gösterilmektedir.

Çok basit ve açık dille yazılan bu el kitaplarından iktisatçılar kadar diğer sosyal bilimcilerde yararlanabilecektir.

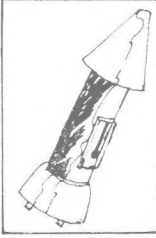
(*) Bu konuda ayrıntılı bilgi Sencer Divitçioğlu, **Değer ve Bölüşüm**, İ. Ü. Yayınları No. 2168, İstanbul, 1976, içinde mevcuttur.

***Sevgili
iktisatçılar...***

***Dergiye ilân
veriniz,***

***Dergiye ilân
bulunuz,***

***Zira bu eser
sizindir ..!***

eğitici oyuncak :
füze kumbara

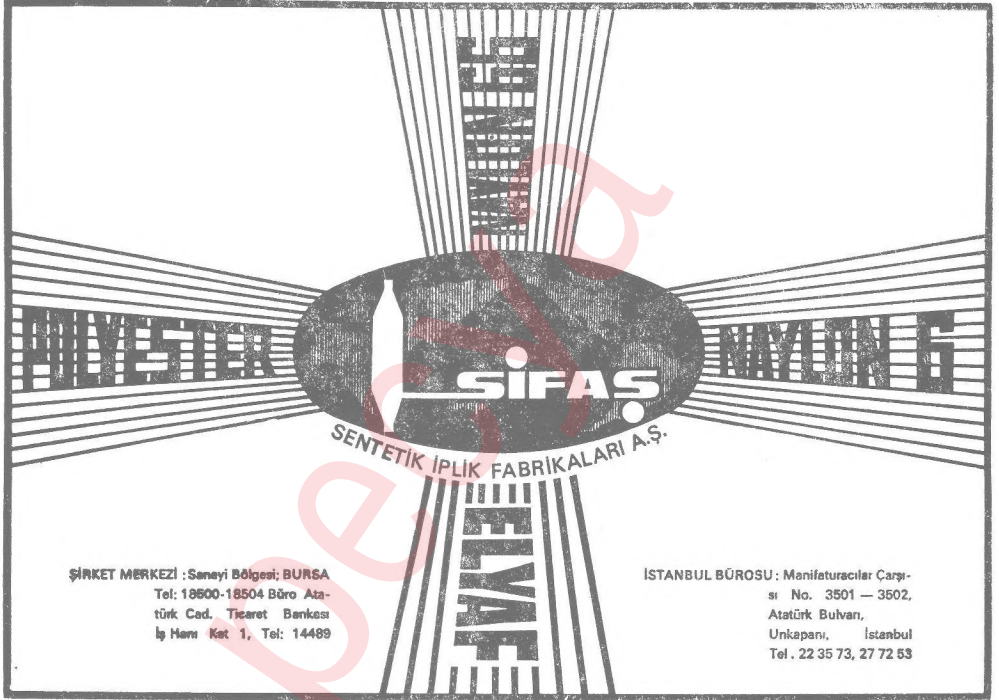
Çocuklarınızı oyun çağından
tasarrufa alıştırmak içindir

TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI

Sizlerle mutlu - Sizlerle güçlü

ŞİRKET MERKEZİ : Sanayi Bölgesi, BURSA
Tel: 18600-18504 Büro Ata-
türk Cad. Ticaret Bankası
İp Hanı Kat 1, Tel: 14489

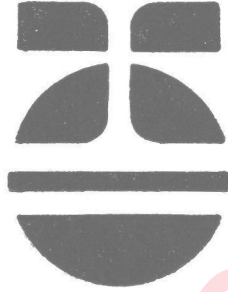
İSTANBUL BÜROSU : Manifaturacılar Çarşı-
sı No. 3501 — 3502,
Atatürk Bulvarı,
Unkapanı, İstanbul
Tel . 22 35 73, 27 72 53

KARTVİZİTTEN GAZETEYE KADAR
BÜTÜN BASKI İŞLERİNİZDE
EN YETKİLİ MÜESSESE
DİZGİ-BASKI (TİPO-OFFSET) — CİLT

YENİLİK BASİMEVİ

Cağaloğlu Yokuşu, Cemal Nadir Sokağı
Büyük Mîlâs Han No. 45-46-47-48
Telefon : 27 11 53 - 22 56 41 — İstanbul

pepa

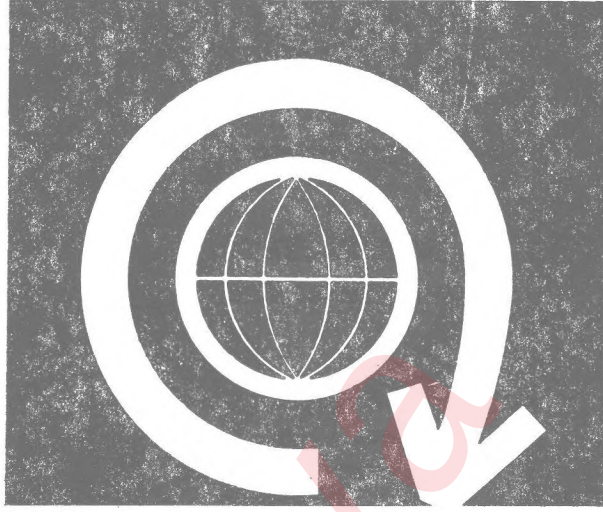
petrol pazarlama a.ş.

FUEL-OIL

- güçlü kadro
- düzenli ikmâl
- faizsiz taksit
- periyodik bakım
- bedelsiz sigorta

Yüksel Cad. No. 8 kat 4 Kızılay-Ank.

170544 — 251879

Türkiyede ve bütün dünyada

İhracat ve ithalât işlemlerinizi,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız
ve diğer bütün bankacılık işleriniz için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri
ile işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

AKBANK

**daha mutlu
olacaksınız**

**kendinizi eş ve
çocuklarınızı evinizi
OTONUZU**

**SİGORTA ETMEK İÇİN
EN UYGUN ŞARTLARI
SİZLERE
HAZIRLADIK**

petrol ticaret ltd. şti.

Selânik Cad. No. 44, Kat 4
Kızılay - ANKARA

Tel.: 18 71 21
17 58 78

YAKIT NAKLİYAT ve TİCARET A.Ş.

**KARA, DENİZ
ve
HER NEVİ NAKLİYAT**

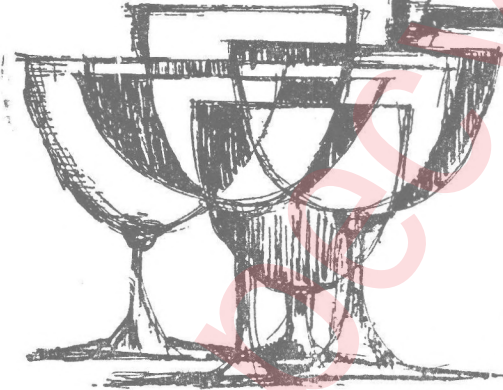

İKTİSAT MEZUNLARINA BAŞARILAR DİLER

Buyukdere Cad. T.M.T. Han No. 84 Kat 3
Gayrettepe-İSTANBUL

TELEFON : 66 06 75
TELEK : 22231-İstanbul

HOS BAG

**ŞARAP
SANAYİİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YİNE**

**TEKEL
SUNAR**

**SİZE DAHA İYİ HİZMET
BİZİM GÖREVİMİZ**

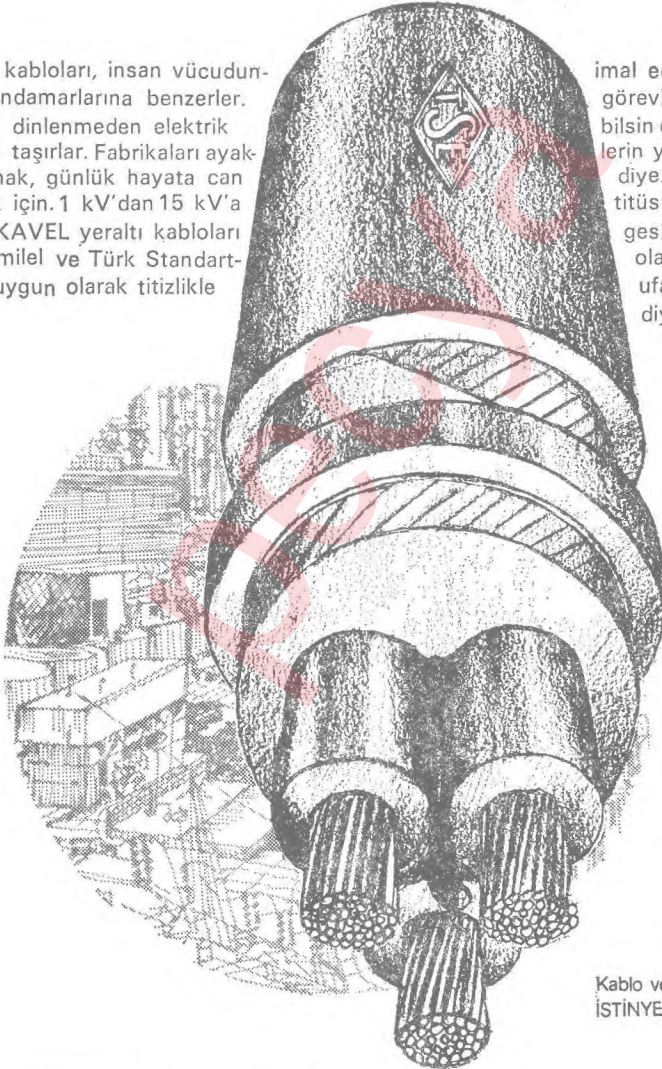
**ANADOLU
BANKASI**

AİLENİZİN BANKASI

Can damarı

Yeraltı kabloları, insan vücudundaki candamarlarına benzerler. Durup dinlenmeden elektrik enerjisi taşırlar. Fabrikaları ayakta tutmak, günlük hayata can vermek için. 1 kV'dan 15 kV'a kadar KAVEL yeraltı kabloları beynelmilel ve Türk Standartlarına uygun olarak titizlikle

imal edilmektedir. Candamarı görevini eksiksiz yerine getirebilsin diye. KAVEL'e güvenenlerin yüzünü kara çıkarmasın diye. Türk Standartları Enstitüsü de verdiği Kalite Belgesi ile belirtmiş KAVEL'e olan güvenini. İçinizde en ufak bir şüphe kalmasın diye.

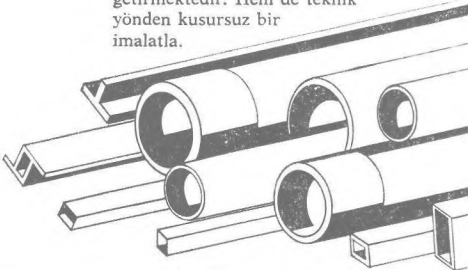

Kablo ve Elektrik Malzemesi A.Ş.
İSTİNYE İSTANBUL Tel: 653420

Sanayide ve İnsaatta, Borusan sizinle!

Bütün teşebbüslerinizin güvenilir bir desteğe ihtiyacı vardır. İşte istifadenize sunduğumuz Borusan çeşitleri size bu imkânı getirmektedir. Hem de teknik yönden kusursuz bir imalatla.

Başlıca çeşitlerimiz :

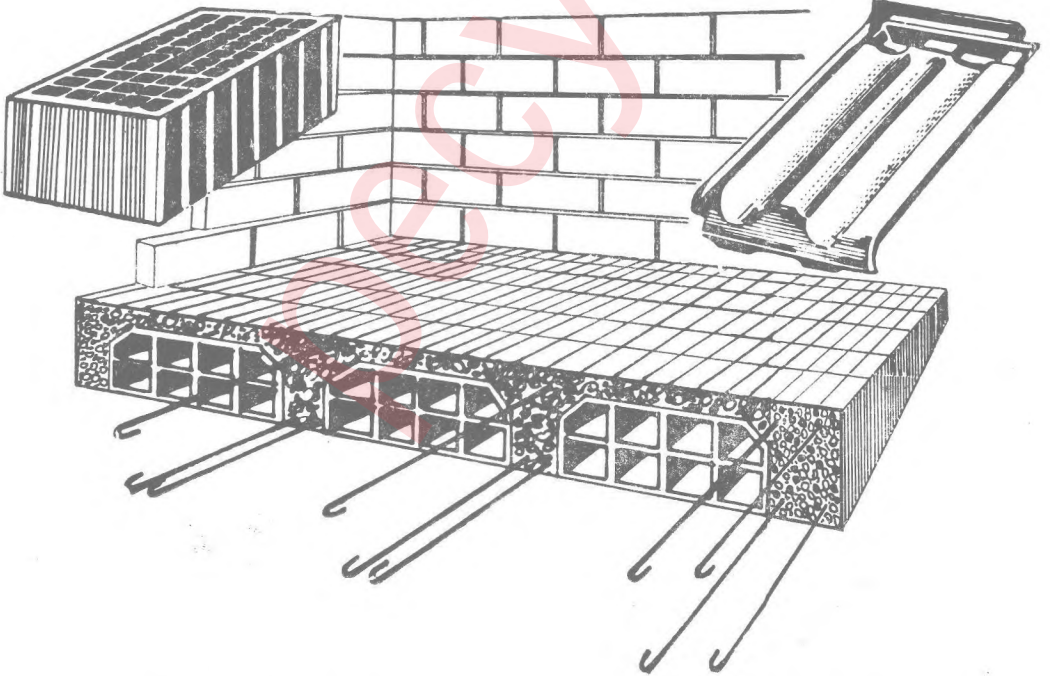
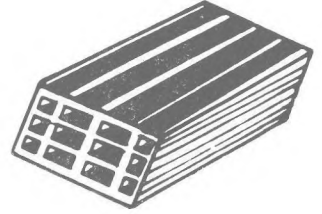
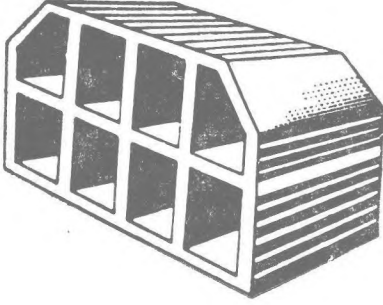
- Su ve gaz boruları
- Sanayi boruları (Mobilya ve ekzoz borusu)
- Profil borular
- Kalın etli profiller
- Pencere profilleri
- Paslanmaz çelik borular
- Ambalaj çemberi
- DKP bant

BORUSAN

Teknikte gerçek aşama

TUĞLA-KİREMİT ve ASMOLEN FABRİKALARI

KADIKÖY SATIŞ BÜROSU

Mühürdar Fuat Bey Sokak Talas İş Hanı kat 1
Kadıköy-İstanbul Tel.36 13 42- 36 48 98

İSTANBUL SATIŞ BÜROSU

Meclisi Mebusan Cad. Arhan Salıpazarı-İstanbul

Harbiyedeki YAPI ENDÜSTRİ MERKEZİ'nde bulunan standımızın görülmesini rica ederiz.

Yeni bir kat alırken pencerelerine bakın

ISI cam®

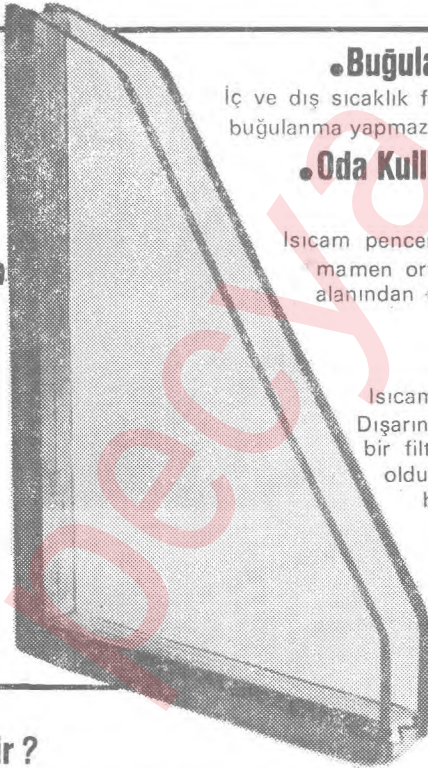
mi kullanılmış ?..

Yakıttan 25 - % 45 Ekonomi

İcam her şeyden önce
arika bir ısı yalıtkanıdır.
ışın ısı kaybını önler, yakıt
derlerinden %25-% 45
onomi sağlar

İlk Tesis Masraflarında büyük Ekonomi

icam yapıların ısıtmaya
şkin ilk tesis
asraflarında önemli
onomi sağlar
alışkanlığının yüksek
uşu sayesinde daha ufak
ızan ve brülör, daha
ççük çapta tesisat
urusu ve daha az radyatör
limi kullanılması, normal
ımlı yapılarda ancak aşırı
ıkıt sarfiyatı ulaşılacak
ndımını elde etmek için
terlidir.

•Buğulanmaya Karşı En Etkin Önlem

İç ve dış sıcaklık farkı 40 dereceyi geçmedikçe, ısıcam buğulanma yapmaz. Sürekli berrak bir görüntü sağlar.

• Oda Kullanım Alanından Daha Verimli Yararlanma

Isıcam pencere yakınlarındaki soğuk bölgeleri tamamen ortadan kaldırır. Böylece oda kullanım alanından daha verimli bir biçimde yararlanma olanağı sağlar.

●Gürültüden Uzak Ortam

Isıcam aynı zamanda bir ses yalıtkanıdır. Dışarının rahatsız edici seslerine karşı etkin bir filtre görevi görür. Evde veya işyerinde, olduğunca gürültüsüz bir ortamda rahat bir çalışma ve yaşama olanağı verir.

●Pencereler Yolu İle Isı Kaybını Önler

Isıcam pencereler yoluyla ısı kaybını, harika yalıtkan özelliği dolayısıyla en az %50 oranında önler.

Isıcâm nedir ?

Isıcam, iki cam plakanın çevresel olarak metal bir ara çitası yardımıyla birbirine bağlanması esasına dayanır. Arada kalan hava tamamen kuru olduğundan, bütün dış etkenlerin sızması özel macunlarla kesin olarak önlenmiştir. Isıcam Türkiye Şişe Cam Fabrikaları A.Ş.'nin fabrika garantisine sahiptir.

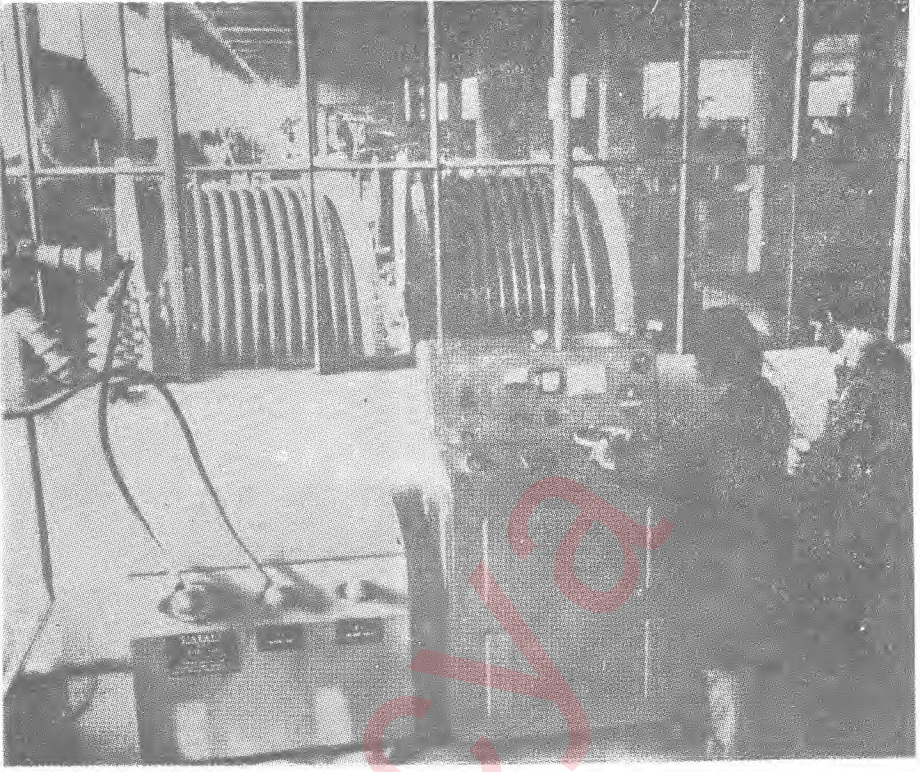
ISICAM Az yakın,öz ısının.

Cam Pazartama A.Ş.

Valikonagi Cad. No. 73 NİŞANTAŞ - İSTANBUL Tel: 46 80 27 (3 Hat)

Cam Pazarlama A.Ş. Türkiye Sise ve Cam Fabrikaları A.Ş.'nin bir kuruluşudur.

[illegible]

kalite, kontrol, araştırma...

Güven yeri mi?
Ustura bir teknikle mi üretiliyor?
Her türlü doğal ve mekanik
zorlamalara mukavim mi?
Türk Standartlarına uygunluk sağlanmış mı?

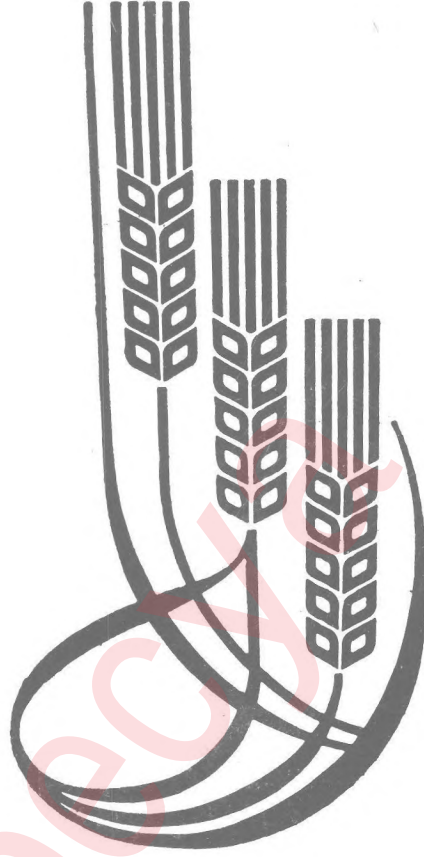
Size ulaşmadan önce kontrol laboratuvarlarında
titizlikle incelenir

ve güvenle kullanabilirsiniz AN-KA'yı.

an-ka
kabloları
sanayi ve ticaret anonim şirketi

Merkez: Karamürşin Sarı Ziya Paşa Cad. No: 55/17 İSTANBUL Tel: 44 13 07 49 01 37 Fabrika Tel: 25 50 98 25 50 98

Alkan

T.C. ZİRAAT BANKASI
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde bulunmaktan
kıvanç duyar.

